

**Міністерство освіти і науки України
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Факультет обліку і фінансів
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування**

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ:

_____ 2021 р.
« ____ » _____

ДИПЛОМНА РОБОТА

**Удосконалення управління кредитоспроможністю
сільськогосподарського підприємства**

**Виконав: здобувач вищої освіти
освітньо-професійної програми
«Фінанси, банківська справа та
страхування»
зі спеціальності
072 «Фінанси, банківська справа та
страхування»
Козир Е.В.**

Керівник: проф. Халатур С.М.

ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет обліку та фінансів
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування
Освітній ступінь магістр
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. завідувача кафедри _____ Світлана ХАЛАТУР

« » _____ 2021 р.

ЗАВДАННЯ

на дипломну роботу здобувача вищої освіти

Козира Едуарда Володимировича

1. Тема дипломної роботи «Удосконалення управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства»

2. Керівник роботи Халатур Світлана Миколаївна, д.е.н., професор
затверджені наказом ДДАЕУ від «08» жовтня 2021 р. № 3181

3. Строк подання здобувачем роботи «13» грудня 2021 р.

4. Вихідні дані до роботи Баланс, Звіт про фінансові результати(прибутки і збитки), Звіт про рух грошових коштів, Звіт про власний капітал, Закони України, інші нормативні інструктивні матеріали, праці видатних вчених, статистична та бухгалтерська звітність підприємства, Примітки до річної фінансової звітності, нормативна та фінансово-економічна література.

5. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розкрити). 1. Теоретико-методичні засади управління кредитоспроможністю сільськогосподарських підприємств. 2. Аналіз діяльності та кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства ДДС ІЮБ НААН. 3. Удосконалення системи управління кредитоспроможністю сільськогосподарських підприємств. Висновки і пропозиції.

6. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень).

Класифікація фінансових ресурсів підприємства, фінансове планування оптимального рівня кредитоспроможності підприємства, критерії ефективності управління кредитоспроможністю підприємства, джерела формування і напрями використання фінансових ресурсів підприємства, економічний аналіз і діагностика кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства, цільові напрямки дослідження та система локальних

показників для визначення кредитоспроможності підприємства, класифікація чинників формування оптимального рівня кредитоспроможності підприємства, структура товарної продукції за видами продукції сільського господарства у 2020 р., динаміка основних складових активу балансу сільськогосподарського підприємства ДДС ІОБ НААН за 2016-2020 рр., динаміка пасиву балансу досліджуваного сільськогосподарського підприємства за 2016-2020 рр., динаміка фінансових результатів діяльності сільськогосподарського підприємства ДДС ІОБ НААН за 2016 – 2020 рр., динаміка величини доходів і витрат на виготовлення продукції (надання послуг) ДДС ІОБ НААН, основні положення управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства, складові організаційно-економічного механізму управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства, складові елементи організаційно-економічного механізму управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства, структура організаційно-економічного механізму управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства, взаємозв'язок елементів процесу управління формуванням ресурсного забезпечення кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства.

7. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв

8. Дата видачі завдання «12» травня 2021 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Теоретико-методичні засади управління кредитоспроможністю сільськогосподарських підприємств.	29.03.21 р.	виконано
2.	Аналіз діяльності та кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства ДДС ІОБ НААН.	22.10.21 р.	виконано
3.	Удосконалення системи управління кредитоспроможністю сільськогосподарських підприємств.	15.11.21 р.	виконано
4.	Формування висновків та пропозицій	01.12.21 р.	виконано

Здобувач

_____ (підпис)

Едуард КОЗИР

Керівник роботи

Світлана ХАЛАТУР

(підпис)

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ	5
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНІСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	10
1.1. Фінансово-економічна стійкість сільськогосподарських підприємств як основа управління їх кредитоспроможністю	10
1.2. Методика аналізу формування і реалізації потенціалу управління кредитоспроможністю сільськогосподарських підприємств	21
1.3. Методичні підходи до управління кредитоспроможністю сільськогосподарських підприємств	36
Висновки до розділу 1	42
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ТА КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА ДДС ІОБ НААН	45
2.1. Організаційно-економічна характеристика ДДС ІОБ НААН	45
2.2. Аналіз фінансового стану підприємства за показниками балансу	53
2.3. Аналіз кредитоспроможності підприємства як критерій якості управління фінансовими ресурсами підприємства	62
Висновки до розділу 2	71
РОЗДІЛ 3 УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНІСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	73
3.1. Організаційно-економічний механізм управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства	73
3.2. Моделювання впливу рівня кредитоспроможності на прибутковість сільськогосподарського підприємства	83

3.3. Формування ресурсного забезпечення зміцнення	92
кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства	
Висновки до розділу 3	101
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	103
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	107
ДОДАТКИ	115

РЕФЕРАТ

Тема: Удосконалення управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства

Магістерська робота: 117 ст., 17 рис., 12 табл., 1 додаток, 76 літературних джерел.

Об'єктом дослідження є процеси формування і реалізації ефективного рівня кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства.

Метою роботи є обґрунтування теоретико-методичних засад і розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства.

Предметом дослідження є теоретичні та методичні аспекти процесу управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства.

В ході виконання дипломної роботи магістра комплексно досліджено стан управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства, обґрунтовано шляхи удосконалення. Результати рекомендовані до впровадження в сільськогосподарських підприємствах України.

АНОТАЦІЯ

КРЕДИТ, ЦІНА ПОЗИКИ, РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ,
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ПІДПРИЄМСТВО

АННОТАЦИЯ

КРЕДИТ, ЦЕНА КРЕДИТА, РЕЗУЛЬТАТЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЕ ПРЕДПРИЯТИЕ

SUMMARY

CREDIT, LOAN PRICE, RESULTS OF ACTIVITY, AGRICULTURAL
ENTERPRISE

ВСТУП

Сільськогосподарські підприємства, які розвиваються, здійснюють вагомий внесок у соціально-економічне зростання національної економіки України. Передовсім йдеться про реалізацію функцій та завдань з забезпечення продовольством населення, формування ВВП і зростання ділової активності, у тому числі наменш економічно розвинених територіях, розбудову інфраструктури внутрішнього ринку, забезпечення зайнятості, створення нових робочих місць і стимулювання розвитку суміжних видів економічної діяльності, задоволення потреб населення та бізнесу в товарах і послугах.

Водночас їх стабільне функціонування, зміцнення конкурентних позицій, зростання економічної ефективності і привнесення нових імпульсів у системі національного господарства за сучасних умов макроекономічної нестабільності, рецесії, стагнації виробництва, високої імпортозалежності, просування частини товарів каналами неформальної торгівлі, невисокої купівельної спроможності населення тощо ускладнюються, розбалансовується стабільність внутрішньої фінансово-економічної системи, а також господарських зв'язків зі стратегічними контрагентами.

Кредитоспроможність підприємства відіграє ключову роль у багатьох фінансових рішеннях. Кредитори оцінюють кредитоспроможність - або наскільки підприємство здатне отримати новий кредит при поданні заявки на отримання боргового зобов'язання, такого як кредит, кредитна картка або кредитна лінія. Як правило, кредитори надають кредит лише тим, кого вони вважають кредитоспроможними позичальниками. Кредитоспроможний позичальник - це той, хто здатний своєчасно погасити свої борги. Якщо кредитор вважає, що підприємство є ризикованим позичальником, навряд чи даний суб'єкт господарювання отримає право на новий кредит.

Гострота проблеми посилюється й тим, що сільськогосподарські підприємства у попередні періоди не сформували належного рівня потенціалу їх фінансово-економічної стійкості, тобто системи засобів захисту капіталу й

економічних активів на випадок настання багатофакторного кризового середовища функціонування. На кредитоспроможність підприємств, крім зовнішніх факторів, негативно впливає і відсутність адекватної для таких умов концепції управління та сформованих дієвих практичних механізмів, які б змогли протистояти сучасним викликам. При посиленні економічних викликів і фінансових ризиків все більше актуалізується завдання управління кредитоспроможністю вітчизняних сільськогосподарських підприємств як їх здатності зберігати належний фінансовий стан і економічну ефективність господарювання у процесі розширення та нарощування обсягів виробництва продукції.

Однією з домінантних ознак кредитоспроможності є її довгострокове збереження платоспроможності під дією різної сили та характеру зовнішніх і внутрішніх чинників і загроз, що посилює значимість формування та реалізації потенціалу підприємства. Нині не достатньо глибоко досліджені питання управління такими параметрами бізнесу, як фінансовий стан, економічне становище, фінансово-економічна ефективність господарювання, потенціал підприємства, фінансово-економічна безпека, стійкість бізнесу та інші. Водночас бракує теоретико-методичних напрацювань і прикладних розробок безпосередньо у сфері діагностики та аналізування, планування, контролю рівня кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств як однієї з провідних умов їх стабільного функціонування та розвитку.

Проблеми управління кредитоспроможністю підприємств досліджували О. Базилінська, М. Білик, О. Копилук, М. Коробов, Є. Масленніков, О. Мних, А. Поддєрьогін, А. Подольська, Г. Савицька, Ю. Сафонов, О. Шеремет, І. Яремко та інших.

Проте управління кредитоспроможністю залежить, з однієї сторони, від сформованості як фінансової, так і економічної складових потенціалу, а, з іншої сторони, від впливу галузевих особливостей функціонування підприємств. А це обумовлює важливість дослідження теоретико-методичних основ, проведення аналізу та визначення стратегічних орієнтирів і тактичних

засобів управління кредитоспроможністю сільськогосподарських підприємств.

Метою роботи є обґрунтування теоретико-методичних засад і розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства.

З урахуванням визначеної мети у роботі поставлено і виконано такі завдання:

- з'ясувати сутнісні характеристики кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств;
- обґрунтувати методикку аналізу формування і реалізації потенціалу кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств;
- ідентифікувати методичні підходи до управління кредитоспроможністю сільськогосподарських підприємств;
- охарактеризувати фінансово-економічний стан підприємства та особливості формування і реалізації потенціалу його кредитоспроможності;
- оцінити ефективність управління кредитоспроможністю підприємства;
- розробити організаційно-економічний механізм управління кредитоспроможністю підприємства;
- удосконалити методикку аналізу кредитоспроможності підприємств;
- обґрунтувати склад і джерела залучення ресурсного забезпечення зміцнення потенціалу кредитоспроможності підприємства.

Об'єктом дослідження є процеси формування і реалізації ефективного рівня кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства.

Предметом дослідження є теоретичні та методичні аспекти процесу управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань у процесі дослідження використовувалися загальнонаукові та спеціальні методи: *теоретичного узагальнення* – з метою обґрунтування сутнісних характеристик фінансово-економічної стійкості сільськогосподарських підприємств;

систематизації – для узагальнення методики аналізу кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств; *індукції та дедуції* – для ідентифікації методичних підходів до управління кредитоспроможністю підприємств; *статистичного аналізу* під час аналізу макроекономічних передумов, фінансово-економічного стану функціонування та розвитку підприємства; *кореляційно-регресійного аналізу* – з метою проведення оцінювання кредитоспроможності підприємства; *абстрактно-логічний* – у процесі виявлення особливостей управління кредитоспроможністю підприємства.

Інформаційну та статистичну основу роботи становлять законодавчі та нормативні акти України, наукові праці провідних вчених у вітчизняних і зарубіжних виданнях, матеріали конференцій, фінансова та статистична звітність досліджуваного сільськогосподарського підприємства, інформаційні ресурси мережі Internet, що дозволило вивчити основні теоретичні положення управління кредитоспроможністю підприємства.

Конкретизувати та підійти до розкриття проблематики теми роботи з практичної точки зору дозволило використання інформації з фінансових звітів сільськогосподарського підприємства Дніпропетровська дослідна станція Інституту овочівництва і баштанництва Національної академії аграрних наук України. На основі проведеного аналізу було сформовано основні напрямки вдосконалення системи управління кредитоспроможністю підприємства.

Наукова новизна роботи полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних підходів і прикладних рекомендацій щодо удосконалення управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства. Практичне значення даної роботи полягає в висновках та рекомендаціях, які допоможуть підприємствам створювати ефективну систему управління кредитоспроможністю, що дозволяє більш якісно та системно планувати і завчасно забезпечувати бізнес необхідними ресурсами.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНІСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Фінансово-економічна стійкість сільськогосподарських підприємств як основа управління їх кредитоспроможністю

Ринкова система господарювання постійно еволюціонує внаслідок появи нових умов ведення бізнесу, впровадження у практику нових ринкових інструментів, інноваційних техніко-технологічних засобів, управлінських технологій. Численні динамічні зміни в суспільно-економічному середовищі перманентно вимагають адаптації до нових умов будь-якого суб'єкта господарювання. Вони насамперед потребують впровадження у практику адекватних для конкретних умов, форм і методів управління, а також вибору обґрунтованих управлінських орієнтирів, виходячи зі специфіки і середовища функціонування суб'єкта господарювання та задекларованих ринком базових критеріїв ефективності.

Критеріальними індикаторами ефективності функціонування суб'єктів ринкового середовища зазвичай виступають традиційні показники, які характеризують прибутковість, нарощування вартості капіталу та визначають кредитоспроможність, інвестиційну привабливість. Саме обраний критерій покладається в основу управлінської концепції (моделі), тобто використовується ключовим орієнтиром у процесах операційного і стратегічного управління. Підприємство вважається стійким, коли забезпечує той чи інший критерій ефективності.

У періоди ринкових трансформацій, входження загальноекономічного середовища в затяжний стагнаційний чи рецесійний стан ключові критерії ефективності змінюються кардинально, проте у будь-якому випадку успіх структурних чи організаційних перетворень економічної системи залежить від можливості їх проведення – сформованого потенціалу стійкості

фінансово-економічного стану. Саме у фінансово-економічному потенціалі акумульовані можливості підприємства адаптуватися до нових (суттєво чи кардинально змінених) умов суспільно-економічного середовища.

В умовах, які реально склалися на теперішній час, “актуальності набувають дослідження теоретико-методологічних та організаційно-методичних питань забезпечення системи управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства” [25, с. 53]. Ця тематика визнається актуальною в переважній більшості наукових праць: “проведення поглиблених науково-методичних і прикладних досліджень, присвячених економічній стійкості й розробці сучасних методів та інструментів в напрямі забезпечення високої адаптивності підприємств до умов внутрішнього і зовнішнього середовища” [53, с. 74]. Теоретико-прикладна спрямованість наукових досліджень за цією тематикою “балансує” на подоланні (вирішенні) двох реальних проблем: з одного боку, існує об’єктивна потреба у формалізації категорійного поняття стійкості (фінансово-економічної) як узагальненого показника результату діяльності підприємства, з другого, – багатозначність і багатофакторність характеристик терміну “стійкість” ускладнює (по суті унеможлиблює) його верифікацію як об’єкта управління.

Сучасний стагнаційний стан глобальної і майже всіх національних економік, посилений дією світової пандемії з її невизначеністю щодо впливу на економічні та соціально-суспільні процеси в оглядовій перспективі, висунув критерій фінансово-економічної стійкості та кредитоспроможності основними в управлінні господарськими суб’єктами. Це стосується суб’єкта ринкової економіки будь-якого виду економічної діяльності, незалежно від економічного простору його функціонування. Координати сприятливості і загроз сучасного та прогнозованого на найближчу перспективу соціально-економічного середовища, пріоритетність на ринках капіталів та інвестицій суттєво змінюють погляд на сформульовані теорією і впроваджені у практику управлінські концепції та вироблений для їх спрямованої дії функціонально-орієнтований управлінський інструментарій: “забезпечення стійкості – мета

нової парадигми управління бізнесом, яка прийде на зміну парадигми вартісно-орієнтованого управління... руйнування вартості – наслідок втрати фінансово-економічної стійкості та кредитоспроможності підприємства” [37, с. 51]. Фактори втрати фінансово-економічної стійкості та кредитоспроможності господарськими суб’єктами сільськогосподарської сфери є багатограними й очевидними, тобто сучасні умови можна розглядати крайнім моментом часу для управлінського втручання з метою запобігання настанню кризи стійкості (в деяких теоретичних викладах), такий момент часу називають “точкою управлінської біфуркації”.

Непрогнозованість змін загального стану соціально-економічного середовища (глобального, національного, регіонального) і тенденцій його розвитку в оглядовому періоді кардинально змінює цільові орієнтири стабільного ведення бізнесу. В цих умовах визначальними стають науково обґрунтовані базові індикатори, які об’єктивно розкривають характеристику реально існуючого на підприємстві потенціалу фінансово-економічної стійкості та кредитоспроможності. Наведені поняття є доволі абстрактним, а тому важливо насамперед з’ясувати сутність і змістові координати фінансово-економічної стійкості як категорійного поняття й економічної категорії. У нашому дослідженні вона позиціонується такою, що виступає критерієм основної передумови функціонування (стабільного чи взагалі) сільськогосподарського підприємства та перспективи можливостей ведення бізнесу, а тому одним із завдань є розвиток як понятійного апарату, так і підходів до формалізації характеристик цієї категорії для цілей управління нею.

Актуальність таких досліджень аргументується й тим, що реальні суспільно-економічні умови та переважна більшість експертних суджень дають підстави для висновку про те, що критерій фінансово-економічної стійкості та кредитоспроможності в оглядовій перспективі і надалі виступатиме головним індикатором, відсуваючи на другий план інші критерії, які в недавньому часі визнавалися ключовими в управлінні ефективністю і

стратегічним розвитком підприємства. Практика показує, що численні відомі компанії, які донедавна характеризувалися такими, що мають високий рівень кредитоспроможності та конкурентоспроможності, насправді не володіли міцним і реальним запасом ресурсів і капіталу для підтримки своєї фінансово-економічної стійкості. Це стало відомим вже з настанням першої фази економічної стагнації середовища їхнього функціонування внаслідок дії заходів боротьби з пандемією. У контексті наведеного відзначимо і те, що останнім часом змінився і погляд на систему державного регулювання сфери приватного бізнесу, оскільки процеси дотування чи субсидіювання з державного бюджету різних країн великих (суспільно значимих) компаній, а також підприємств малого і середнього бізнесу стали предметом державної політики. Попередні тези про невтручання (мінімізацію впливу) державних інституцій у діяльність комерційного сектору втратили рівень своєю попередньої акцентації.

Сучасні дослідження (публікації) та аналітичні огляди проблематики втрати кредитоспроможності та фінансово-економічної стійкості великими компаніями чи підприємствами середнього бізнесу фокусуються на встановленні впливу різних факторів зовнішнього середовища. Проте вплив внутрішньогосподарської політики (обраної концепції(моделі) управління і ключового орієнтира стратегічного розвитку підприємства) досліджується, як і в попередні періоди, вкрай обмежено. Зокрема, не аналізуються теоретико-прикладні засади формування різного виду резервів капіталу (засоби захисту основного капіталу), виділені окремою складовою для стабільного функціонування підприємства в концепціях стратегічного розвитку. Лише в окремих публікаціях аргументується, що “для забезпечення ефективності процесів управління кредитоспроможністю та стійкістю підприємств сільськогосподарської галузі в управлінському інструментарії необхідно додатково урахувати такі важливі фактори, як створення резервів для захисту основного капіталу, реальні можливості компенсації витрат і доходів

майбутніх періодів, а також реальну вартість наявних економічних ресурсів і капіталу в перспективі” [36, с. 11-14].

На основі опрацьованих наукових розробок можна зробити висновок, що проблемність ефективності (дієвості) функціонального (процесного) управління (цільової підсистеми менеджменту) полягає в тому, що саме використовуване у практичній площині категорійне поняття “фінансово-економічна стійкість підприємства” не має чіткого понятійного визначення і ще менше є формалізованим за критеріальними характеристиками. З цієї причини “залишається несистематизованим і фрагментарним фінансово-економічний механізм реалізації економічної стійкості” [71, с. 26]. В умовах, що склалися, категорійно-понятійний апарат стосовно стійкості сучасних економічних систем стає ще більше неоднозначним, а сама фінансово-економічна матерія цієї категорії дедалі більш багатofакторною і динамічно рефлексивною у теоретико-прикладних розробках.

Визначення понятійного змісту і сутнісні характеристики фінансово-економічної стійкості та кредитоспроможності відрізняються в різних дослідженнях. Напрями формалізації змістового наповнення стійкості суб’єкта ринкової економіки у теоретичній і прикладній сфері спрямовуються за різними базовими контекстами. Найбільш поширеними є розкриття і, відповідно, напрями формалізації цього поняття як гнучкості (здатності) підприємства, тобто наявний організаційний і економічний потенціал для його пристосування до змінених зовнішніх умов діяльності. Дещо відокремленою є спрямованість (надання змісту) критеріальної характеристики стійкості підприємства за рахунок проведення оперативних заходів із реконструкції його організаційної будови та змінених умов діяльності.

У досліджуваній економічній категорії відображається прояв ще й економічних процесів, пов’язаних із відповідністю сучасній інноваційній економіці ресурсної бази (виробничо-технологічна складова), адаптивністю до зовнішніх умов організаційно-управлінської системи та ін. В

конкретизованому вигляді економічна стійкість найчастіше досліджується через збалансований стан наявних у підприємства економічних ресурсів, оптимальну структуру яких розглядають основним фактором забезпечення стабільної прибутковості і базових умов його результативної діяльності у тривалій перспективі. У такому разі це поняття розглядається в розрізі окремих характеристик (наприклад, виробнича, маркетингова чи ринкова стійкість, рівень кредитоспроможності тощо). Проте найбільш використовуване поняття стійкості покладається в основу різноманітних концепцій сталого розвитку. В різноваріативних поняттях у концепціях сталого (стійкого) розвитку механізм стійкості розглядається в ролі компенсаційних засобів, які не тільки забезпечують підприємству умови для подолання (пом'якшення дії) внутрішніх і зовнішніх дестабілізуючих факторів, але й дозволяють розвиватися в умовах такого середовища.

У багатьох випадках досліджувана категорія споріднюється з поняттям фінансово-економічної рівноваги і розкривається через оптимізацію співвідношення між коштами, які капіталізуються, і тими, що спрямовуються на споживання (розподіл прибутку, дивідендна й мотиваційна політика, соціально-екологічні програми тощо). У тематичних дослідженнях використовується різноманітність трактувань поняття фінансово-економічної стійкості економічних систем, що не тільки підтверджує багатогранність даного поняття, але й породжує на цій основі формулювання чисельних методів, конкретних методик та підходів і прийомів оцінювання й аналізування даного економічного об'єкта. У наукових джерелах змістовність чіткого за суттю поняття “фінансово-економічна стійкість” наводиться обмежено, а більшою мірою взаємопов'язується з фінансовим (фінансово-економічним) станом підприємства, його фінансовою чи економічною стійкістю.

Зміни, що мають місце в сучасному економічному середовищі та практиці управління економічними суб'єктами, дають підстави для твердження, що понятійний апарат у сфері стійкості та кредитоспроможності

найбільш об'єктивно можна розкрити на основі досліджуваної нами категорії. Більш об'ємний його зміст зумовлює появу не тільки нових поглядів на це категорійне поняття, а й на підходи до встановлення рівня фінансово-економічної стійкості та кредитоспроможності сучасного підприємства.

Поняття фінансово-економічної стійкості переважно розглядається в координатах сутнісних характеристик таких економічних дефініцій, як фінансово-економічна стабільність, фінансова рівновага, кредитоспроможність. У деяких дослідженнях акцентується, що ці категорійні поняття є взаємопов'язаними з фінансово-економічною стійкістю, але їх не слід розглядати ідентичними з нею. Аргументується, що у будь-якому варіативному поданні фінансово-економічна стійкість є поняттям більш обширним, ніж, наприклад, фінансова стійкість (фінансова рівновага, стабільність чи кредитоспроможність). У конкретному трактуванні можна окреслити втрату стійкості (функціональної здатності) підприємством, яка отримує вираз у призупиненій його діяльності, оголошенні банкрутом чи вимушеному продажі (поглинанні).

У теоретичних дослідженнях і в переважній більшості аналітичних оглядів у контексті практичного погляду на кредитоспроможність (поточну і потенційну) конкретного підприємства цей критерій аналізується в контексті фінансового (фінансово-економічного) стану і розкривається показниками (статикою і динамікою коефіцієнтів) платоспроможності, визначеними за обраною методикою інтегральним показником ймовірності банкрутства та різного роду індикаторами рентабельності.

У науковій літературі існують різні концептуальні теоретико-методичні підходи до визначення сутності кредитоспроможності підприємства, які умовно можна розділити на чотири групи:

- класичний, який визначає кредитоспроможність у вузькому значенні через перевищення доходів суб'єкта господарювання (сільськогосподарського підприємства) над його витратами;

- фінансовий, в основі якого фінансова стійкість ототожнюється з платоспроможністю та кредитоспроможністю підприємства, відтак платоспроможність та кредитоспроможність визначаються як одні з її найважливіших складових, а фінансова стійкість виступає необхідною умовою забезпечення сталого та ефективного розвитку сільськогосподарського підприємства;

- адаптаційний, у контексті якого фінансова стійкість та кредитоспроможність прирівнюються до здатності сільськогосподарського підприємства функціонувати, розвиватися та адаптуватися в межах постійного мінливого середовища;

- комплексний, який узагальнює вищенаведені підходи та визначає, що під фінансовою стійкістю та кредитоспроможністю слід розуміти такий стан та якість фінансових ресурсів суб'єкта господарювання, за якого підприємство залишається платоспроможним, здатним в повному обсязі та своєчасно виконувати взяті на себе зобов'язання в умовах негативного впливу внутрішніх і зовнішніх факторів середовища існування та володіє запасом міцності, який забезпечує збереження значень фінансових показників на сталому рівні в разі посилення дії негативних чинників і сприяє швидкому зростанню – в сприятливий період економічного циклу. Даний підхід враховує вплив сезонних коливань, який є дуже актуальним для сільськогосподарських підприємств, які займаються виробництвом продукції сезонного характеру.

Науковці зазначають, що безперервне функціонування підприємства на коротко- і довгострокову перспективу потребує ефективного розподілу фінансових ресурсів, який за потреби міг би погасити короткотривалу негативну дію непередбачуваних чинників мінливого економічного середовища. Узагальнений підсумок усіх визначень фінансових ресурсів наводиться у такому вислові: «Як свідчить ретроспективний аналіз визначень фінансових ресурсів, дослідники кваліфікують їх як сукупність фондів грошових коштів, доходів, відрахувань або надходжень, що перебувають у

розпорядженні підприємств» [Ошибка! Источник ссылки не найден.]. Види фінансових ресурсів підприємства класифіковано на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Класифікація фінансових ресурсів підприємства

Більш деталізована класифікація фінансових ресурсів сільськогосподарського підприємства наведена у додатку А. Поєднання даних теоретичних підходів до визначення сутності категорії “фінансова стійкість” дозволило виділити комплексний аспект. Зокрема, Л. А. Костирко [49, с. 123] вказує на інтегральні, багатофакторні, комплексні аспекти поняття фінансової стійкості підприємства [49, с. 250-254]. Вчені стверджують, що фінансова стійкість, з однієї сторони, відображає рівень фінансового стану та результатів діяльності суб’єкта господарювання, з іншої,- дозволяє комплексно використовувати і трансформувати фінансові ресурси для максимізації вигоди та мінімізації ризиків.

У тематичній публікації щодо сутності економічної стійкості науковці О. О. Рудич, І. О. Герасименко, К. В. Ткаченко систематизували погляди та класифікували підходи до змістового навантаження цього категорійного поняття. Їх розгляд проведено за принципом основної властивості процесів її забезпечення - структурного та процесно-поведінкового напрямку. [67, с. 75].

Управління кредитоспроможністю та фінансово-економічною стійкістю повинне бути засноване на ефективній системі планування (рис 1.2).

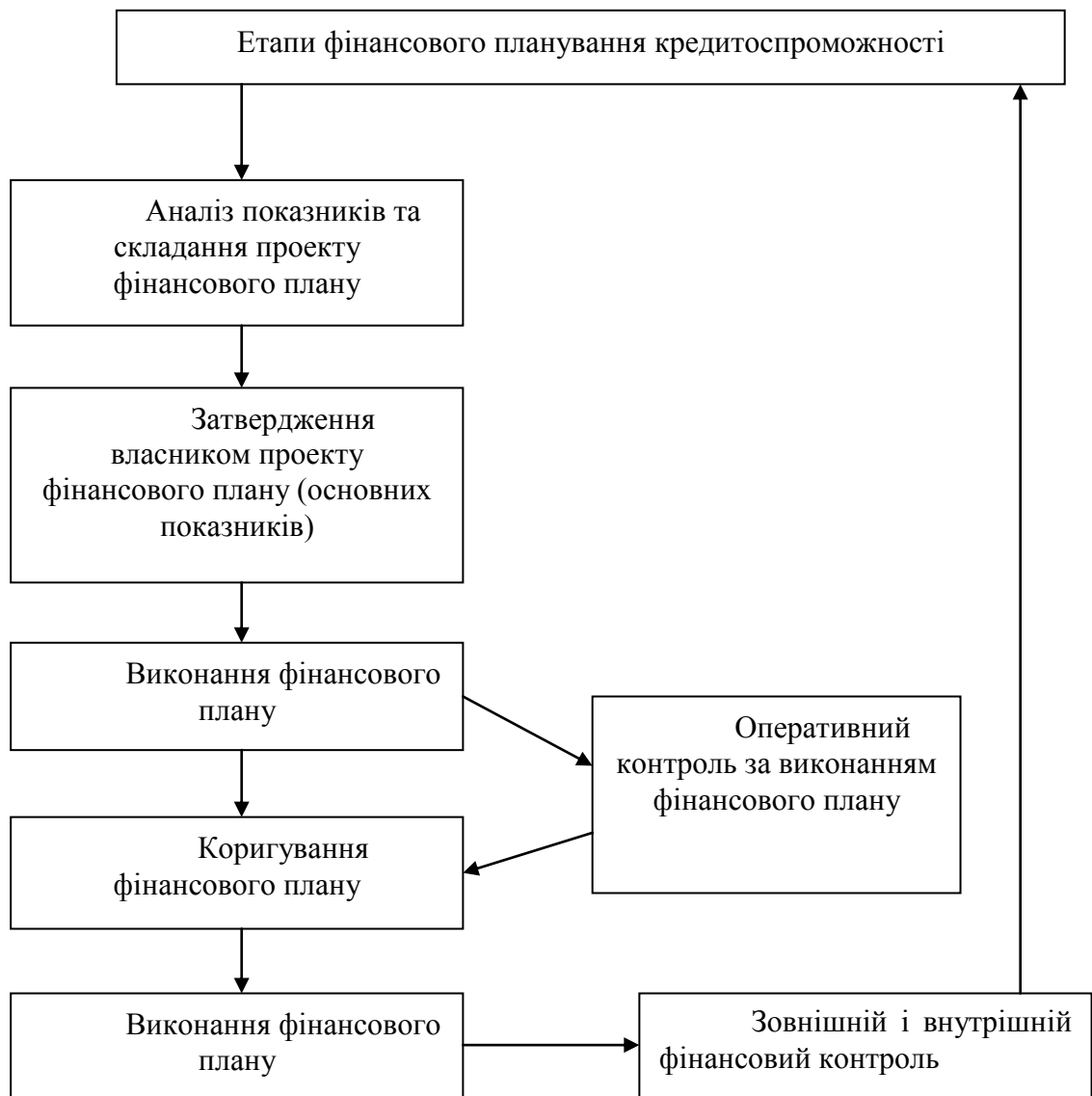

Рис. 1.2. Фінансове планування оптимального рівня кредитоспроможності підприємства

Саме тому, вивчаючи дану дефініцію з позиції комплексної позиції, акцентуємо увагу на важливості таких понятійних категорій, як

кредитоспроможність, сталість, стабільність, фінансова спроможність, економічна продуктивність ресурсного потенціалу та інших, які у поєднанні виступають параметрами та визначають стан фінансово-економічної стійкості підприємства [52, с. 252-253].

З метою підсилення авторських аргументів щодо науково-практичної доцільності та теоретико-методичної правочинності, ідентифікації специфіки і особливостей, доведення вагомості ролі політики управління потенціалом фінансово-економічної стійкості в системі менеджменту кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств у табл. 1.1 наведено концептуальні диференціації низки комплексних категорій у системі фінансово-економічного розвитку сільськогосподарських підприємств.

Таблиця 1.1

Змістові характеристики та особливості потенціалу фінансово-економічної стійкості та кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств

Поняття	Змістові характеристики	Особливості в системі управління кредитоспроможністю підприємств
1	2	3
Фінансово-економічний стан	Характеристика фінансової стійкості та економічних результатів фінансово-господарської діяльності підприємства	Безбиткова діяльність та раціональна структура капіталу з високою швидкістю обертання запасів, прийнятною надбавкою, високим рівнем ліквідності та платоспроможності, зростання капіталізації.
Фінансово-економічна ефективність	Характеристика часткової та інтегральної ефективності функціонування і використання ресурсного забезпечення	Високі показники товарообороту в розрахунку на одиницю залученого ресурсу, особливо – персоналу, площі, належна рентабельність і нарощування прибутку.
Фінансово-економічна безпека	Захищеність та стан реалізації фінансово-економічних інтересів суб'єктів власності та управління бізнесом	Реалізація фінансово-економічних інтересів стейкхолдерів, нейтралізація загроз, безбиткова діяльність та створення передумов для розвитку бізнесу

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
Конкурентоспроможність підприємства (аспект фінансів та економіки)	Здатність підприємства бути більш ефективним та успішним в аспекті фінансово-господарської діяльності та ефективності залучення і використання ресурсів	Здатність здійснювати діяльність більш ефективно, ніж конкуренти, підвищувати лояльність та збільшувати число клієнтів, розширювати виробництво та збільшувати ринкову частку
Фінансово-економічний потенціал	Орієнтовні параметри та показники фінансово-економічної ефективності за умови найбільш ефективного використання фінансово-економічних ресурсів підприємства	Наявність фінансових ресурсів та економічних можливостей для стабільної ефективної діяльності, їх раціональне розміщення та ефективне використання
Потенціал фінансово-економічного розвитку	Здатність до найвищих фінансово економічних результатів господарювання за умови обрання ефективного шляху розвитку, якісної структури залучення та максимально раціонального використання фінансово-економічних ресурсів підприємства	Наявність ресурсних та інших передумов для покращення фінансового стану та зростання фінансово-економічної ефективності сільськогосподарського бізнесу
Потенціал фінансово-економічної стійкості	Здатність зберігати належний рівень фінансово-економічного стану та ефективності під впливом факторів та умов зовнішнього і внутрішнього середовища бізнесу	Здатність системи менеджменту прогнозувати та в розвитку адаптувати бізнес до тенденцій зміни попиту, виробництва задля якісного задоволення існуючих і зростаючих потреб споживачів у сільськогосподарській продукції

У підсумку необхідно наголосити на таких чотирьох складових потенціалу кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств, як: фінансовий стан та стійкість; ресурсне забезпечення; ефективність використання ресурсів; нарощування та розвиток потенціалу.

1.2 Методика аналізу формування і реалізації потенціалу управління кредитоспроможністю сільськогосподарських підприємств

Ефективність управління кредитоспроможність забезпечується впровадженням у практику адекватного спеціального інструментарію,

найважливішим елементом якого є показники поточної стійкості та потенціалу її забезпечення. Характеристика потенціалу фінансово-економічної стійкості суб'єкта господарювання, а насамперед його кількісна верифікація й екземпліфікація сьогодні як ніколи стає предметом підвищеної уваги широкого кола науковців, учасників ринкових відносин та державних інституцій.

Доцільність, раціональність і своєчасність процесів формування і реалізації потенціалу кредитоспроможності значною мірою залежить від достовірної і всебічної інформації про цей об'єкт управління, що “викликає зацікавленість як з наукової, так і з практичної точок зору, оскільки цей критерій виступає інформаційним конструктом для прийняття виважених управлінських рішень” [48, с. 17]. Теорією і практикою запропоновано численні показники, які в тому чи іншому форматі використовуються вимірниками ступеня стійкості та кредитоспроможності.

Також необхідно враховувати й те, що управління процесами формування потенціалу кредитоспроможності сучасних економічних систем характеризується турбулентністю їх економічного оточення, зумовлене прискоренням змін у бізнес-середовищі й динамізмом перехідних процесів ринкових перетворень. Тому створення адекватної цілеорієнтованої системи управління спирається на вичерпне застосування професійних знань, алгоритми пошуку та підтримки стійкого режиму роботи сільськогосподарського підприємства в умовах ризику і пов'язаної з ним неповноти інформації. Тому об'єктивним, на наш погляд, є аргументації тих дослідників, які для належної характеристики потенціалу кредитоспроможності пропонують сформулювати адекватну індикативну систему показників на основі розширення усталеної сукупності параметрів із коригуванням загальноприйнятого методичного підходу в тих чи інших концепціях предметного аналізу [11, с. 61-62].

У майже всіх тематичних дослідженнях акцентується гострота проблеми, пов'язана з тим, що до теперішнього часу не розроблено

формалізованої системи показників, яка б забезпечувала визначення кредитоспроможності сучасного підприємства, а “існуючі методики не враховують специфіку діяльності сільськогосподарських підприємств” [64]. Аналіз наукових праць у сфері кредитоспроможності підприємств сільськогосподарської галузі розкриває низку різноаспектних проблем. У багатьох дослідженнях вивчення проблематики верифікації потенціалу кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств зазвичай здійснюється статично, а тому без їх взаємозв’язку. Так, у публікації з дослідження організаційно-методичного базису оцінки економічного потенціалу підприємств О. С. Кравченко стверджує, що “до теперішнього часу не існує єдиної думки щодо визначення системи показників оцінки економічного потенціалу, а використовувані методи оцінки не дозволяють враховувати причинно-наслідкові зв’язки між факторами, що впливають на формування економічного потенціалу” [50].

У тематичних дослідженнях вказується, що “кредитоспроможність підприємства як економічної системи можна охарактеризувати за допомогою параметрів як статичного, так і динамічного типу, проте для її опису не достатньо використовувати показники фактичного стану підприємства, а необхідно оцінити і потенціальну можливість його розвитку” [20, с. 12].

Дієва на практиці система управління кредитоспроможністю вимагає створення інформаційного контуру, у центр якого покладається проблематика задовільної оцінки зовнішнього середовища, тобто достовірне встановлення проявів впливу середовища функціонування підприємства. Визначення найважливіших змінюваних показників – параметрів середовища, способів їх вимірювання і формалізація у вигляді показників, сприйнятих управлінською системою, нами визнається найбільшою проблемою. В умовах, що склалися, забезпечення такої потреби може бути реалізовано шляхом створення адаптивного механізму моніторингу стану зовнішнього середовища. Це вимагає спеціальних досліджень та вироблення суттєво нових способів фіксації рівня швидко змінюваних параметрів

середовища. В системному методичному арсеналі аналізування кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства необхідним є вироблення базисної моделі зіставлення показників стійкості підприємства і споріднених параметрів (модель залежності показників стійкості) середовища.

Критерії ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства наведено на рис. 1.3.

Рис. 1.3. Критерії ефективності управління кредитоспроможністю підприємства

При формулюванні адаптивної концепції управління кредитоспроможністю підприємства, управлінського інструментарію

аналізування й оцінювання факторів впливу на його довгострокову стійкість необхідним є врахування базових положень теорії потенціалу економічних систем постіндустріального типу. При цьому необхідно враховувати, що інструменти управління кредитоспроможністю використовують різноманітні алгоритми розрахунків, проте загально визнаного методичного підходу до проведення такого типу аналізу не існує [55, с. 64-65].

Застосовують й інші показники, що додають повнішу характеристику кредитоспроможності, зокрема стан та динаміку фінансових ресурсів для забезпечення всіх видів діяльності підприємства (коефіцієнти концентрації і маневреності власного капіталу, фінансової залежності, співвідношення власних і позикових коштів, структури довгострокових вкладень та деякі інші). Застосуванням того чи іншого підходу до оцінювання стану фінансової стійкості визначають нормальний, нестійкий чи кризовий фінансовий стан підприємства.

Традиційно можливості підприємства до накопичення потенціалу розвитку становляють на основі вироблених методик аналізування динаміки кредитоспроможності підприємства, оцінка якої об'єктивно виступає платформою (базисом) прояву загальної стійкості. У будь-якій аналітичній методиці (методах моніторингу, різних видах діагностики) вказується (більшою мірою декларативно), що перевага віддається показникам, які мають динамічний характер. Так, для розкриття "поняття ефективного управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства використовується інтегральна характеристика співвідношення між рентабельністю реалізації продукції, рентабельністю ресурсів і рентабельністю витрат" [73].

Вважається, що розкриття характеристики кредитоспроможності на основі вартісної моделі забезпечить більш об'єктивну формалізацію рівня сучасного стану економічної стійкості, оскільки у вироблених для цього методиках враховують проєкції факторів зростання вартості капіталу. Такі аргументації наводяться в багатьох вітчизняних та зарубіжних публікаціях за

тематикою моніторингу бізнесу з точки зору його сфокусованості на довгострокове економічне зростання [18, с. 34-37].

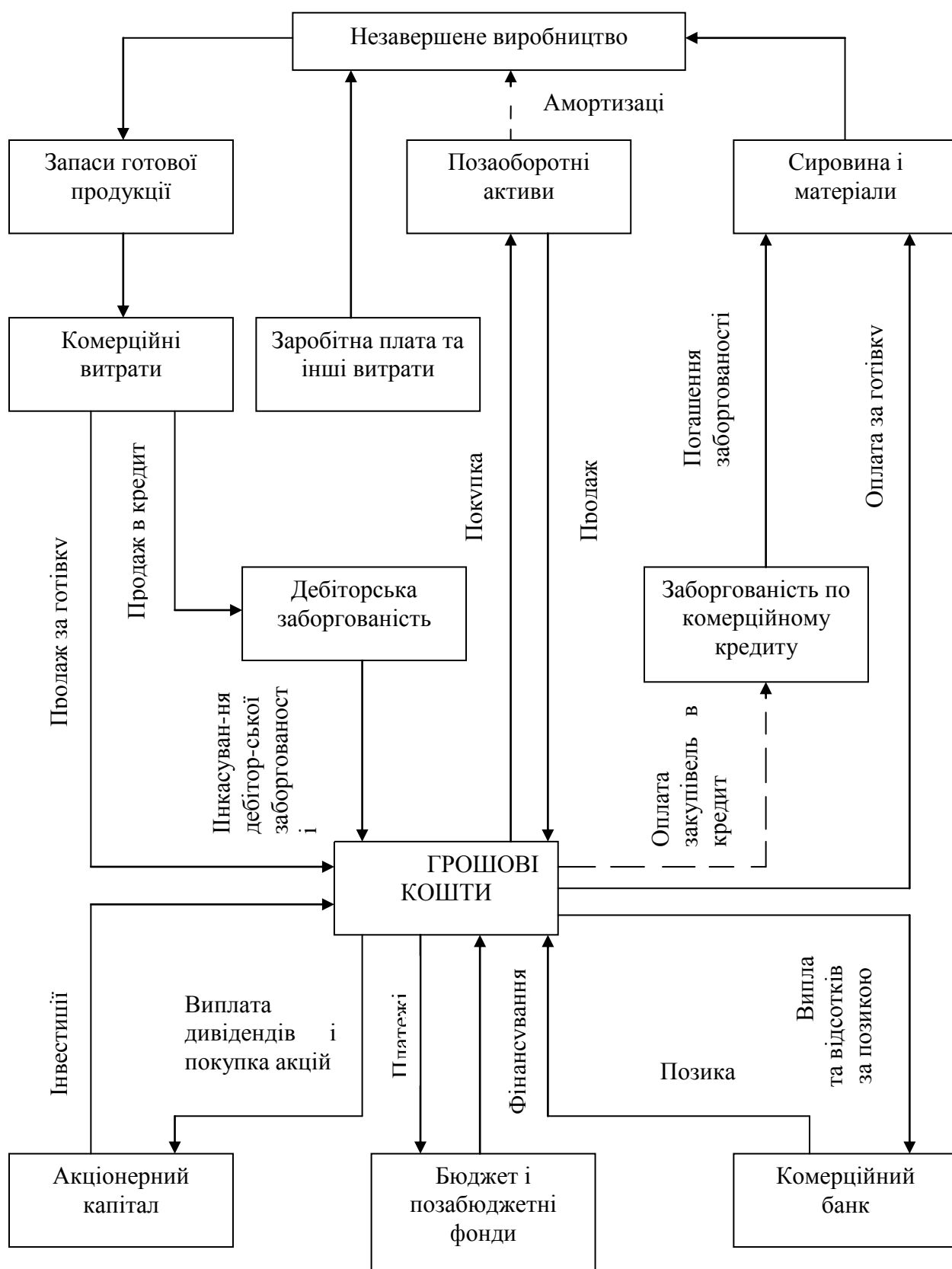

Рис. 1.4. Джерела формування і напрями використання фінансових ресурсів підприємства

З позиції об'єктивності методик аналізування процесів формування і реалізації потенціалу кредитоспроможності результати використовуваних процедур подають узагальнену характеристику в статичному стані через рівноважний збалансований стан економічних ресурсів і призму забезпечення стабільної прибутковості. Вважається, що саме стабільне отримання прибутку створює передумови для розширеного відтворення й економічного зростання господарської системи в тривалій перспективі. Разом з тим, реальні умови господарювання наводять численні докази того, що слід змінити погляди на корисність інформації, яка визначена традиційною для процесів управління кредитоспроможністю. Насамперед це стосується якісних змін у доборі оптимального переліку формалізованих показників, а також нового формату розрахункових показників та індикаторів для встановлення загальної економічної ефективності функціонування сучасного підприємства.

Інформаційну базу для управлінських процесів складає обліково-аналітичне забезпечення. У цьому контексті наведемо обґрунтування в тематичних бухгалтерських дослідженнях, де наводять аргументи про те, що такий добір даних повинен формуватися з “урахуванням цільових запитів менеджерів підприємства, за якими “організаційний механізм” повинен враховувати бухгалтерський облік не як єдину облікову систему, а як інформаційну основу інтегрованої системи господарського обліку” [116].

У цьому контексті науковці вказують на існуючу “проблему узгодження системи бухгалтерського обліку й положень економічної політики в управлінні кредитоспроможністю підприємства” [52, с. 147]. Науковцями обґрунтовується доцільність застосування “методики експрес-діагностики, яка ґрунтується на визначенні часткових показників і на їх основі інтегрального показника” [16].

Наявність великої кількості методик призводить і до широкого спектра використовуваних у процесах аналізу та оцінювання показників і, відповідно, визначеного інтегрального показника про рівень кредитоспроможності

підприємства. Зокрема, інтегральний показник фінансового забезпечення стійкого функціонування визначається на базі часткових інтегральних показників – поточного фінансового забезпечення та ефективності фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств. На основі сформульованої шкали значень загального інтегрального показника запропоновано відповідну діагностичну інтерпретацію. Крім традиційних показників ефективності, використовуються показники структури капіталу [54, с. 44-45].

Потенціал кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства формується в площині поточної фінансово-економічної ситуації, яка виражається через фінансову стійкість і стан, підсилюється економічною стійкістю суб'єкта господарювання, визначається ресурсозабезпеченістю до економічного зростання, ефективним використанням поточних можливостей. Здатність сільськогосподарського підприємства максимізувати економічні вигоди та мінімізувати ресурсні затрати в поєднанні з раціональними управлінськими рішеннями створює базову основу нарощення темпів економічного зростання та приросту потенціалу кредитоспроможності. Тому потенціал кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств із суто теоретичного погляду слід було б оцінювати за вартісними критеріями, які домінують на теперішній час у міжнародній практиці. Проте низка об'єктивних причин унеможлиблює пряме використання чи адаптацію такого типу критерію у вітчизняній практиці. Тому найбільш об'єктивним критерієм потенціалу кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства може вважатися синтезований (комплексний) показник [47, с. 404-405].

Як уже зазначалося, на сьогоднішній день не існує єдиної уніфікованої методики аналізування кредитоспроможності, що великою мірою пов'язано з особливостями економічної діяльності підприємств у різних галузях економіки. На рис. 1.5. показана структура економічного аналізу і діагностики кредитоспроможності підприємства.

Рис. 1.5. Економічний аналіз і діагностика кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства

В. О. Калишенко, К. М. Москалець [39], І. Ф. Ясіновська [76, с. 172], систематизувавши способи оцінки фінансової стійкості, виділили такі як: агрегатний, коефіцієнтний, маржинальний, бальний, балансовий, інтегральний, факторний та матричний. Кожен із них відіграє свою роль у дослідженні різних аспектів кредитоспроможності. Так, агрегатний спосіб покладено в основу визначення типу фінансової стійкості, маржинальний – запасу фінансової міцності, матричний – розрахунку структури й визначення якості активів балансу та достатності їх фінансування, а інтегральний – ступеня фінансової стійкості.

І. В. Борщук, О. В. Глушко [15] зазначають, що застосування лише абсолютних показників при аналізуванні фінансових індикаторів (за

агрегатним способом оцінки фінансової стійкості) не дає суттєвого науково-практичного ефекту, в той час як в поєднанні з відносними показниками, за коефіцієнтним підходом, створює передумови для глибшої оцінки рівня кредитоспроможності підприємства. Перевага відносних індикаторів кредитоспроможності полягає в тому, що їх можна порівнювати із загальноприйнятими “нормами”, з аналогічними даними інших підприємств, а також у динаміці при дослідженні тенденцій [58].

Диференційованою також є інформаційна база аналізування фінансового стану та стійкості. Так, у науковій літературі [39; 44] загальноприйнятими є три підходи – на основі даних лише пасиву балансу (при дослідженні стану та тенденцій показників, які розкривають інформацію про джерела фінансування), активу і пасиву балансу (при визначенні напрямів використання коштів) і зовнішніх макроданих, які розкривають потенціал галузі та визначають місце досліджуваного підприємства в фінансовому просторі місцезнаходження. За першим підходом, обчислені показники за даними пасиву балансу відіграють роль основних, проте характеристика кредитоспроможності надто фрагментарна. Очевидно, що інформація, отримана лише з пасиву балансу, не дозволяє провести комплексну діагностику кредитоспроможності підприємства, адже результати системного аналізу щодо поточної кредитоспроможності повинні розкривати інформацію як щодо джерел залучення коштів, так і способів їх використання. Дані внутрішньої звітності підприємства розкривають поточну кредитоспроможність, проте врахування макроекономічних значень зовнішніх факторів дозволяє говорити про довгостроковий аспект кредитоспроможності.

До агрегованих індикаторів, які визначають кредитоспроможність, традиційно відносять: власний оборотний капітал, перманентний капітал, загальну величину джерел формування запасів і витрат, обсяги прибутку, маржинальний дохід. Р. А. Чемчикаленко, О. В. Майборода, А. С. Линьова [74, с. 379-385] пропонують доповнити даний перелік такими показниками, як

частка ринку, яку займає підприємство, темп приросту ринку в попередні три роки, експертна оцінка напряму і темпів розвитку ринку. На нашу думку, питання включення даних індикаторів до аналізування кредитоспроможності доволі дискусійне, адже ці показники розкривають швидше загальну економічну стійкість, ніж фінансову.

Оцінка агрегованих індикаторів відіграє роль відправної точки в процесі дослідження кредитоспроможності, тоді як більш вичерпну аналітичну інформацію можна отримати з використанням поширеного у науковій літературі коефіцієнтного методу аналізу.

Б. В. Гринів [29, с. 124-125] розмежовує необхідні та допоміжні коефіцієнти оцінки кредитоспроможності, зараховуючи до основних коефіцієнти: фінансової незалежності (автономії, концентрації власного капіталу), маневреності власного капіталу, самофінансування оборотних активів, розрахункової ліквідності, загального покриття. Серед допоміжних він виокремлює коефіцієнти: залучення зобов'язань, інвестування, самофінансування запасів. Науковець наголошує, що застосовувати додаткові коефіцієнти з метою уникнення дублювання слід лише у випадку уточнення та доповнення основних.

Натомість Є. Є. Іонін [38, с. 17], вказуючи на значний поступ у розвитку методологічних основ дослідження з питань кредитоспроможності, обґрунтовує важливість аналізу фінансових індикаторів з метою ранньої діагностики банкрутства підприємства та до переліку найважливіших показників зараховує коефіцієнти: фінансової незалежності, фінансової залежності, боргу, співвідношення зобов'язань і власного капіталу, співвідношення власного капіталу і зобов'язань.

Дещо ширший список відносних індикаторів, необхідних для комплексної діагностики кредитоспроможності, пропонують дослідники Н. П. Борецька, К. В. Міщенко [13, с. 65], зосереджуючи увагу на 9 відносних коефіцієнтах: фінансової залежності, концентрації позичкового капіталу, концентрації поточної заборгованості, фінансової стійкості, фінансового

левериджу, забезпечення запасів власним капіталом, маневреності оборотних активів, маневреності власного та маневреності позичкового капіталу.

Обґрунтовуючи алгоритм методики прогнозування кредитоспроможності підприємства, автори додатково [27, с. 65-66] наголошують на важливості дослідження поточних значень відносних фінансових коефіцієнтів, беручи їх фактичні значення за основу для перспективних розрахунків фінансової стійкості. Такий підхід до прогнозування має право на існування, проте доволі дискусійний. Адже адекватне комплексне прогнозування кредитоспроможності конкретного підприємства потребує врахування як внутрішніх чинників, котрі можна визначити коефіцієнтним методом, так і зовнішніх, які формуються через зміни, пов'язані з позиціонуванням підприємства на ринку та конкурентоспроможністю його товарів, діловою репутацією підприємства та ін. Опосередковано на кредитоспроможність також впливають економічна ситуація, політична стабільність, технологічний прогрес, нормативно-правові аспекти регулювання, платоспроможний попит споживачів [13, с. 65-67].

Однак методика відбору показників кредитоспроможності у межах підходу М. М. Барри [6, с. 1-8], який оцінив кредитоспроможність на прикладі сільськогосподарських підприємств, пропонує на підставі даних фінансової звітності обчислювати широкий спектр показників, зокрема: рентабельність продажу, коефіцієнти загальної капіталовіддачі, оборотності запасів, дебіторської заборгованості, періоду оборотності, зносу та оновлення основних засобів, покриття, проміжної і абсолютної ліквідності, а також частку маржинального доходу, критичний обсяг продажу, запас фінансової міцності, питому вагу запасу фінансової міцності.

На рис. 1.6 згруповано цільові напрямки дослідження та система локальних показників для визначення кредитоспроможності підприємства

Рис. 1.6. Цільові напрямки дослідження та система локальних показників для визначення кредитоспроможності підприємства

Зазначимо, що наявність великої кількості підходів до діагностики кредитоспроможності підприємства з використанням відносних показників пов'язана насамперед із відсутністю єдиної методики. Наявність різновекторних типів досліджень поряд із обчисленням великої кількості індикаторів робить процес діагностики кредитоспроможності трудомістким, погіршуючи, таким чином, якість, адже окремі показники тісно пов'язані між собою (поріг рентабельності значно корелює із запасом фінансової стійкості), а деякі оцінюють одні і ті самі аспекти кредитоспроможності («коефіцієнти автономії, фінансової залежності, фінансового ризику, маневреності власного капіталу характеризують структуру капіталу за джерелами походження» [178]).

Результати коефіцієнтного підходу до аналізу кредитоспроможності доповнюються інтегральним, суть якого полягає в обчисленні інтегрального індексу, який враховує тенденції змін основних відносних показників фінансової стійкості. Б. В. Гринів [29, с. 123-127] зазначає, що з метою підвищення ефективності інтегральної оцінки показники кредитоспроможності повинні відповідати певним вимогам: відбиратися лише ті коефіцієнти, які всебічно характеризують фінансовий стан, мати однакову економічну спрямованість (направленість) із позитивною тенденцією та виключати ті, які створюють передумови формування кредитоспроможності (коефіцієнт рентабельності, оборотності капіталу). У науковому дискурсі використання інтегрального методу оцінки є доволі поширеним, проте наявні моделі Бівера, Спригейта, Ліса, Таффлера, Фулмера та інші часто дублюють одна одну, ускладнюють процес розрахунку та не завжди дозволяють отримати адекватні висновки щодо кредитоспроможності підприємства.

На рис. 1.7 згруповано фактори впливу на формування оптимального рівня кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства.

Рис. 1.7. Класифікація чинників формування оптимального рівня кредитоспроможності підприємства

Недоліком підходу аналізування поглибленої діагностики фінансового стану, так, як і інтегральної оцінки, є трудомісткість процесу, що ускладнює отримання швидких результатів. Велика кількість різновекторних показників позбавляє системності й упорядкованості процес оцінки фінансового стану

підприємства. А. М. Шаблиста критично зауважує, що “інтегральні показники оцінки фінансового стану не мають економічного змісту, до того ж відзначаються суб’єктивізмом через те, що вагові коефіцієнти вкладу окремих одиничних показників визначаються експертним шляхом. Більш прийнятною є методика оцінки фінансового стану підприємства через порівняння фактичних оціночних значень з їх еталонними” [75, с. 52].

Очевидно, що ефективне функціонування сільськогосподарського підприємства залежить не лише від його фінансового стану та кредитоспроможності, але й від ресурсозабезпеченості, яка проявляється через здатність задовольнити економічні потреби бізнесу в інтелектуально-кадрових, матеріально-технічних, техніко-технологічних, нематеріальних та інших видах ресурсів. В сукупності ресурсозабезпеченість економічної діяльності формує економічну стійкість підприємства. Таким чином, результати аналізу існуючих методичних підходів до аналізу кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств підтвердили тезу щодо різновекторності сучасних наукових досліджень уданому питанні.

Актуалізується необхідність розробки та апробації методики, яка відобразить потенціал кредитоспроможності безпосередньо сільськогосподарських підприємств, служитиме основою для прийняття ефективних рішень керівництвом суб’єктів господарювання при управлінні бізнес-процесами сільськогосподарського підприємства і сприятиме максимальному використанню його фінансово-економічного та ресурсного потенціалу.

1.3 Методичні підходи до управління кредитоспроможністю сільськогосподарських підприємств

Створення адекватних механізмів у системі управління кредитоспроможністю сільськогосподарських підприємств потребує

окремого вирішення питання формулювання цього поняття як об'єкта управління, насамперед визначення ознак зміни стадій процесу зміцнення втрати стійкості та їх наслідків. Йдеться також про вироблення методичних підходів до оцінювання стану об'єкта на шкалі стійкості – нестійкості. У сучасних умовах це створює справжні виклики як економічній, так і управлінській науці, а у підсумку й господарській практиці.

Невизначеність зовнішнього середовища в попередні періоди асоціювалася з певним рівнем невідомості майбутніх станів, на подолання яких спрямовувалися зусилля для забезпечення очікуваних трендів. В умовах сучасної світової економічної кризи та вкрай слабкої прогнозованості її рефлексій у майбутньому приходиться інше розуміння невизначеності, а саме: як хаотичності середовища. Тобто широковідоме в економічній літературі висловлювання П. Друкера щодо подальшого розвитку ринку як “епохи беззакономірностей” насправді перейшло на вищу стадію.

Ці умови роблять процеси управління потенціалом кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств залежними не тільки від ефективності внутрішньогосподарської системи управління, а значною мірою від змін майбутніх зовнішньоекономічних процесів. З таких вихідних передумов “суттєвих змін економічного простору проблема управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства набуває пріоритетний характер, вирішення якої вимагає вдосконалення існуючого механізму управління, метою якого є забезпечення рівноваги між внутрішньою системою сільськогосподарського підприємства та його зовнішнім середовищем” [25, с. 53-57].

В умовах, що склалися, вкрай складно встановити надійність контрагентів ринку (покупців і замовників), а звідси і такі критеріальні складові кредитоспроможності, як рівень підприємницького ризику, здатність економічного суб'єкта до нарощування капіталу, рівень інвестиційної привабливості. Пониження купівельної спроможності покупців, невизначеність надійності контрагентів та інші кризово-політичні явища, що

торкнулися всіх сфер суспільного життя, не дають можливості для достатньо визначених параметрів діяльності підприємств сільськогосподарської сфери в осяжній перспективі.

Відповідно, науковцями пропонується впровадження у практику адаптивної системи управління за цілями, обґрунтовується, що ця система все-таки “дозволяє фінансовому менеджменту більш ефективно розпізнавати проблеми та охоплювати весь їх спектр, пов’язаний з управлінням кредитоспроможністю..., забезпеченням довгострокової ефективності використання наявних та потенційних ресурсів” [33, с. 78-82].

Парадигми стійкості у тому чи іншому варіанті базуються на підходах управлінського втручання, зміст, характер і об’єктивність яких визначають на основі аналізу стану підприємства і факторів негативного зовнішнього впливу. Кредитоспроможність об’єктивно слід розглядати базисним критерієм в управлінні економічною системою сільськогосподарських підприємств. Цей критерій стає дедалі значимішим у концепціях менеджменту, впроваджених за умов нестабільності економічних процесів, невизначеності та непрогнозованості економічного середовища. На втрату кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства впливають не одні лише фактори зовнішнього середовища, а й відсутність адаптивного до цих умов механізму управління кредитоспроможністю. Наведене вимагає коригувань цільових орієнтирів ефективності функціонування підприємств, які б спрямовували управлінські рішення на максимізацію прибутковості і зростання ринкової вартості. Відповідно до цих цільових орієнтирів були розроблені методики управління фінансово-економічними ресурсами підприємства.

Найбільш комплексно та системно принципи управління стійким розвитком підприємства у своєму дослідженні розкриває С. Я. Єлецьких [33], який на основі ґрунтовного теоретичного осмислення виділяє універсальні, загальносистемні, специфічні та управлінські принципи. Серед універсальних принципів управління кредитоспроможністю автор зосереджує

увагу на принципі детермінізму, суть якого полягає у детермінації, тобто визначенні й постійному аналізуванні змін, які відбуваються у мінливому середовищі функціонування суб'єкта господарювання. З переліку загальносистемних принципів, на думку С. Я. Єлецьких, найбільша увага припадає на принцип зворотного зв'язку, що реалізується через здатність управлінської системи підприємства як реагувати на зміну чинників зовнішнього і внутрішнього середовища, так і впливати на нього через реалізацію певних заходів, засобів та інструментів. До специфічних принципів за авторською методикою відносяться принципи безповоротності розвитку підприємства та сукупності динамічної рівноваги. Науковець наголошує, що “дотримання першого принципу забезпечить підприємству своєчасне діагностування точок біфуркації, що частково знівелює деструктивний характер розвитку кризових процесів і підвищить ступінь адаптації системи, в той час як за умови реалізації другого – може підвищити стійкість всієї системи і, тим самим, забезпечити стабільний розвиток” [33].

Серед принципів управління розвитком підприємства автор окремо виділяє принцип багаторівневості управління, суть якого полягає у формуванні ієрархічної багаторівневої структури управління бізнес-процесами, яка за умови ефективного функціонування повинна пришвидшувати процес виявлення проблемних ділянок кредитоспроможності підприємства та проведення відповідних заходів з метою адаптації та мінімізації їх негативних наслідків.

Як слушно зазначає С.Я. Єлецьких, управління кредитоспроможністю підприємства необхідно вирішувати на трьох рівнях: стратегічному, інноваційному та оперативному. Така класифікація, з однієї сторони, пов'язана з часовим критерієм та формуванням системи заходів, спрямованих на встановлення кредитоспроможності на коротко-, середньо- та довгостроковий період. Так, на оперативному рівні заходи управління кредитоспроможністю повинні забезпечувати безперервність діяльності

підприємства, в той час, як на стратегічному – конкурентоспроможність підприємства та зростання його ринкової вартості [33].

Результати управлінського впливу керуючої підсистеми на керовану в контексті забезпечення кредитоспроможності та розкриття її потенціалу великою мірою залежать від переліку конкретних заходів, які визначаються типом фінансово-економічної політики та поточної фінансової стійкості. У науковій літературі прийнято розрізняти консервативну, помірну та агресивну фінансово-економічну політику [9, с. 85]. Очевидно, що в умовах фінансово-економічної рівноваги підприємство не потребує активних дій та радикальних заходів, спрямованих на регулювання фінансових процесів. Відтак може функціонувати на засадах консервативної фінансово-економічної політики: проводити господарські операції з різним рівнем фінансово-економічного ризику, які створюють можливості для впровадження інновацій, модернізації наявних технологій, освоєння нових видів діяльності.

О.В. Ареф'єва, С. Т. Пілецька, Н. М. Кравчук, розвиваючи адаптивний підхід до управління кредитоспроможністю підприємства, визначають тактичні заходи в залежності від виду фінансової політики. Зокрема, агресивна фінансова політика передбачає наступні заходи: “жорстке нормування закупівель, коли 10-30 % потреби в оборотних засобах забезпечується за рахунок власного і довгострокового позикового капіталу, 70-90 % фінансування оборотних коштів здійснюється за рахунок короткострокового позикового капіталу, на фінансування оборотних засобів спрямований низький рівень витрат власного капіталу” [2, с. 85].

Таким чином, зважаючи на спільність мети будь-якої підприємницької діяльності, яка проявляється через прагнення максимізувати прибуток із мінімальними витратами часу та ресурсів, вважаємо, що в цілому вищенаведені методологічні підходи до управління кредитоспроможністю підприємства можна використовувати для дослідження та управління факторними змінними фінансової стійкості на всіх стадіях розвитку фінансово-економічної системи сільськогосподарського підприємства. Однак

у випадку кожного суб'єкта господарювання все ж таки необхідно дещо коригувати деякі заходи та засоби впливу залежно від стану і ступеня сформованого на відповідний момент часу потенціалу кредитоспроможності підприємства, а також специфіки господарської діяльності, яка формується в межах того чи іншого формату діяльності. Позаяк розглянуті підходи до визначення окремих елементів системи управління кредитоспроможністю сільськогосподарських підприємств все ще не в повній мірі розроблені, це актуалізує потребу подальшого розвитку методики управління в цій сфері.

Традиційно під управлінням на мікрорівні розуміють певну політику та сукупність заходів, які реалізує керівництво підприємства відносно персоналу для забезпечення керованого функціонування і розвитку бізнесу. Власне, саме через вплив на персонал забезпечуються всі зміни та зрушення в діяльності підприємства, що визначають обсяги і структуру відтворювальних процесів.

Встановлено, що система управління потенціалом кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств є сукупністю елементів, взаємодія яких забезпечує збереження траєкторії економічного зростання та сталого фінансового стану, реалізацію фінансово-економічних інтересів суб'єктів господарювання, реалізацію економічного потенціалу сільськогосподарських підприємств, створення умов для нарощування потенціалу. Базовими елементами цієї системи є об'єкти та суб'єкти управління, процеси фінансово-господарської діяльності, механізми управління та відповідна політика, зміст якої виражається через набір цілей, функцій та принципів проведення.

Зауважимо, що об'єкти управління формуються за двома групами:

1) активи та ресурси сільськогосподарського підприємства (управління капіталом та фінансовими ресурсами позначається на фінансовому стані – основі потенціалу кредитоспроможності; залучення та ефективне використання інших ресурсів (персонал, матеріально-технічні та торгово-технологічні ресурси, товарні запаси, нематеріальні активи, інвестиційно-інноваційні ресурси, інформація, ін.) визначає економічну ефективність

господарювання, а відтак формує економічну підсистему потенціалу стійкості);

2) напрями фінансової та технологічної діяльності підприємства (належне регулювання таких функціональних напрямів, як технологічні процеси та їх інфраструктура, фінансування, інвестування, розвиток інтерфейсу бізнесу, впровадження інновацій, з одного боку, визначає специфіку загальних та конкретних аспектів економічної політики підприємства, а, з іншого, – позначається на стані функціональних складових економічної системи підприємства).

Вплив суб'єктів управління на об'єкти управління здійснюється із застосуванням відповідного інструментарію (управлінські технології; адміністративно-організаційні засоби; економічні стимули; нормативно-методичне забезпечення; інформаційно-аналітичне забезпечення). При цьому слід у достатній та повній мірі реалізувати базисні функції управління, підтвердженням чого стане досягнення цілей управління потенціалом кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства. Серед них – реалізація фінансово-економічних інтересів суб'єктів системи управління, забезпечення економічної ефективності функціонування та збереження стійкого фінансового стану. Потрібно додати, що ефективне управління потенціалом кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств, як і іншими системними фінансово-економічними категоріями, можливо забезпечити лише за умови неухильного дотримання ключових принципів управління.

Висновки до розділу 1

1. У підсумку аналізу теоретико-методичних підходів до формулювання дефініцій кредитоспроможності та фінансово-економічної стійкості, фінансового стану, потенціалу сільськогосподарських підприємств встановлено, що під потенціалом кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства потрібно розуміти характеристику

його здатності забезпечувати стійкий фінансовий стан. Методологія аналізу потенціалу кредитоспроможності підприємства передбачає надання характеристики за системою відповідних показників, які в комплексі розкривають стан таких його структурних компонент, як: фінансовий стан та стійкість; ресурсне забезпечення; ефективність використання ресурсів; нарощування та розвиток потенціалу.

2. Загальна методологія дослідження кредитоспроможності передбачає врахування та узгодження методів, способів та показників оцінювання таких комплексних фінансово-економічних параметрів сільськогосподарських підприємств, як фінансова стійкість, фінансовий стан та економічна стійкість. Результати вивчення існуючих методичних підходів до аналізу кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств підтвердили тезу щодо різновекторності сучасних наукових досліджень у даному питанні. Відсутність єдиної методики поряд із обчисленням великої кількості індикаторів робить процес діагностики кредитоспроможності трудомістким, погіршуючи його якість, адже окремі показники тісно пов'язані між собою, а інші оцінюють одні і ті самі аспекти кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств. Серед методів оцінювання кредитоспроможності найбільш часто використовуваним є коефіцієнтний та інтегральний.

3. У підсумку узагальнення теоретико-методичних засад у сфері управління складними системними фінансово-економічними категоріями, зокрема – потенціалом, є підстави вести мову про такі етапи розвитку потенціалу кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств, як формування, нарощування, реалізація, утримання провідних ринкових позицій. Відтак важливо розуміти стратегічну етапність розвитку, зміцнення та ефективного використання потенціалу кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств, яка, своєю чергою, визначає особливості економічної стратегії, а також напрями зміни векторів менеджменту фінансово-економічного стану суб'єктів господарювання. Зокрема, на етапі

формування потенціалу ключовим слугує накопичення достатнього фінансового ресурсу; нарощування – збільшення чисельності фінансово та економічно самодостатніх об'єктів; реалізації потенціалу – посилення факторних конкурентних переваг підприємства в цілому, так і логістично-транспортною і складською інфраструктурою; утримання позицій – подальшого нарощення кредитоспроможності на основі господарської диверсифікації бізнесу та фінансової диверсифікації інструментів розміщення капіталу. Закономірно, що на кожному з етапів більш актуальним є застосування тих чи інших механізмів (у відповідності з їх ув'язанням із найбільш доречними інструментами управління) управління кредитоспроможністю.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ТА КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА ДДС ІОБ НААН

2.1. Організаційно-економічна характеристика ДДС ІОБ НААН

Управління кредитоспроможністю підприємства являє собою комплекс принципів, методів з визначеними заходами та інструментами, які забезпечують виконання управлінських рішень менеджерської ланки підприємства, спрямованих на підтримку визначеного рівня фінансової стійкості, за якого створюються умови для зростання фінансових показників у вигляді прибутку та капіталу, підтримується фінансова рівновага.

Дніпропетровська дослідна станція Інституту овочівництва і баштанництва Національної академії аграрних наук України є сільськогосподарським науково-виробничим підприємством. Політика якості досліджуваного сільськогосподарського підприємства базується на принципах поваги до вимог клієнтів, дотримання законів, нормативних актів і стандартів продукції та послуг, покращення партнерських відносин, застосування сучасних технологій для покращення робочого процесу та розробка нових видів продукції, а також підвищення продуктивності та рентабельності фінансово-господарської діяльності, підвищення рівня знань, а також створення, підтримка та постійне вдосконалення системи управління якістю.

Від початку заснування і до сьогодні підприємство є у державній власності. За своїми розмірами це підприємство входить до групи середніх компаній і працює в конкурентному середовищі. Кількість працівників та рівень їх кваліфікації відповідає потребам виробничих і бізнес-процесів сільськогосподарського підприємства. Виробничі потужності досліджуваного підприємства знаходяться на задовільному рівні, а обсяги виробництва мають тенденцію зростання. Підприємство працює відповідно до вимог законів та інших нормативних актів України.

Для оцінки організаційно-економічної характеристики даного сільськогосподарського підприємства необхідно проаналізувати склад та структуру земельних угідь. Для того, щоб проаналізувати динаміку і структуру посівних площ у ДДС ЮБ НААН розглянемо таблицю 2.1.

Таблиця 2.1

Склад та структура земельних угідь, га

Показник	2016 р.		2018 р.		2019 р.		2020 р.		2020 р. до 2016 р. (%)
	га	%	га	%	га	%	га	%	
Загальна земельна площа	425	100	425	100	404	100	404	100	95,06
в т.ч. с/г угідь	354	83,29	354	83,29	350	86,63	350	86,63	98,87
- ріллі	37	79,29	337	79,29	334	82,67	334	82,67	99,11
пасовища	17	4,00	17	4,00	16	3,96	16	3,96	94,12
Припадає на 1 робітника:									
- с/г угідь	12,21	-	12,21	-	12,07	-	12,07	-	98,87
- ріллі	11,62	-	11,62	-	11,52	-	11,52	-	99,11

Всього земельних угідь в 2020 році 404 га, що на 82,67 % відноситься до ріллі, це пов'язано в основному з діяльністю в рослинництві та вирощуванням зернових культур та овочів. На 1 працівника в 2016 р. припадало 11,62 га ріллі, але площа ріллі дещо зменшилась і кількість земельної площі на 1 робітника зменшилась.

Забезпеченість підприємства основними і оборотними засобами видно в таблиці 2.2. З таблиці 2.2 видно, середньорічна вартість основних фондів за останні 5 років стала більше на 3253128 грн., і склала в 2020 році 3367944 грн.

Середньорічна вартість оборотних фондів також збільшилась і становить в звітному році 1676872 грн. Фондозабезпеченість в розрахунку на 100 га с.-г. угідь також збільшилась на 918962 грн. у 2020 році порівняно з 2016 р., фондоозброєність праці в розрахунку на 1 середньорічного працівника збільшилась на 112176 грн., а фондівіддача в розрахунку на 100 грн.

основних фондів знизилась на 2935,79 грн.. Фондомісткість на 100 грн. валової продукції зросла на 74,72 грн.

Таблиця 2.2

Динаміка основних і оборотних засобів, рівень забезпеченості та ефективність їх використання

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019р.	2020 р.	2020 р. до 2016 р., +/-
Середньорічна вартість основних фондів, грн.	114816	4245056	4067140	3767992	3367944	3253128
Середньорічна вартість оборотних фондів, грн.	1436	1859096	187631	818991	1676872	1675436
Фондозабезпеченість в розрахунку на 100 га с.-г. угідь, грн.	32433	5096465	1148909	4523719	951396	918962
Фондоозброєність праці в розрахунку на 1 середньорічного працівника, грн.	3959,17	146381,24	140246,21	129930,76	116136,00	112176
Фондовіддача в розрахунку на 100 грн. основних фондів, грн.	3064,03	82,87	85,27	110,46	128,24	-2935,79
Фондомісткість 100 грн. валової продукції, грн.	3,26	120,67	117,28	90,53	77,98	74,72
Вартість оборотних фондів в розрахунку на 100 га с.-г. угідь, грн.	11763	15229882	1537090	6785925	13894082	13882318,4

З показників таблиці 2.3 видно динаміку реалізації товарної продукції в ДДС ІОБ НААН, так як діяльність господарства спрямована на виробництво продукції рослинництва, її реалізацію і отримання прибутку.

За розрахунками таблиці 2.3 видно, що у 2020 році реалізація товарної продукції порівняно з 2016 р. в господарстві підвищилась на 3305 тис. грн., а саме за рахунок збільшення реалізації пшениці та соняшнику.

Таблиця 2.3

Склад товарної продукції за видами продукції сільського господарства,
тис. грн.

Вид продукції	2016 р.		2018 р.		2019 р.		2020 р.		Відхилен. 2016 р. до 2020 р. (+, -)
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	
Пшениця озима	145	7,05	1972	77,39	2350	76,60	2278	42,49	2133
Кукурудза	367	17,85	0	0,00	0	0,00	0	0,00	-367
Соняшник	102	4,96	110	4,32	139	4,53	2504	46,71	2402
Овочі	15	0,73	7	0,27	9	0,29	8	0,15	-7
Інша продукція рослинництва	45	2,19	93	3,65	136	4,43	245	4,57	200
Продукція рослинництва всього	674	32,78	81	3,18	2634	85,85	5035	93,92	4361
Продукція тваринництва всього	43	2,09	0	0,00	0	0,00	0	0,00	-43
Послуги в с/г	1339	65,13	366	14,36	434	14,15	326	6,08	-1013
Всього	2056	100	2548	100	3068	100	5361	100	3305

Рекомендовані заходи бізнес-політики орієнтовані на збільшення інвестицій у маркетинг, випуск нових видів продукції, збільшення обсягів виробництва, впровадження нових стандартів і прагнення до максимальної раціоналізації витрат. У багатьох наукових працях відзначається, що використовувана на практиці система взаємопов'язаних показників не дає змогу виробити достатньо задовільну інформаційну базу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Основоположним принципом, що лежить в основі системи забезпечення стабільності фінансово-господарської діяльності, є принцип обов'язкового регулювання кредитних ризиків, один з найбільш важливих ризиків підприємництва. Структура товарної продукції за видами продукції сільського господарства у 2020 показана на рис. 2.1

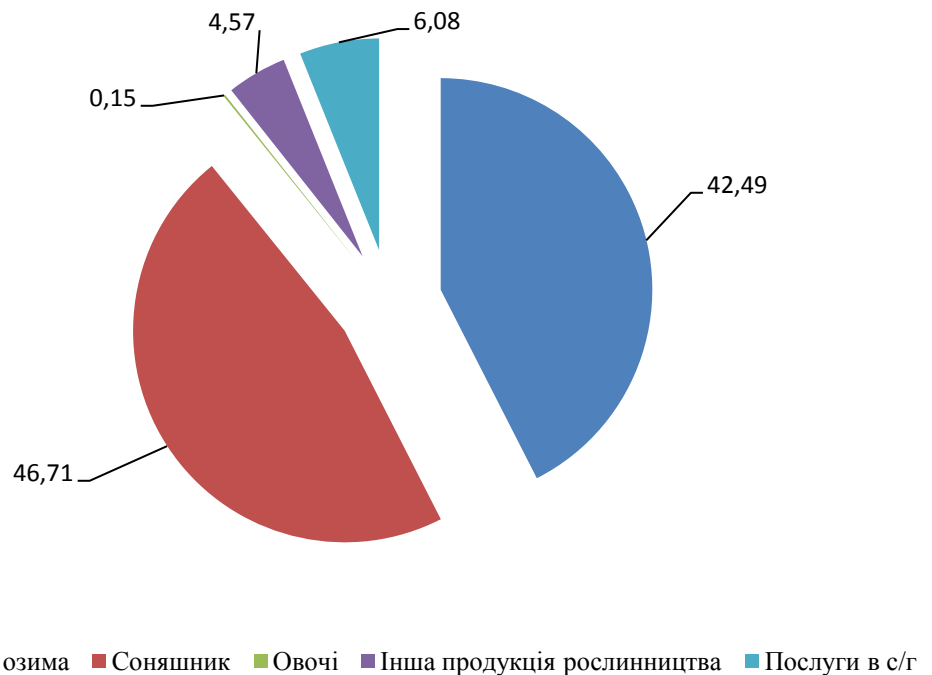

Рис. 2.1 Структура товарної продукції за видами продукції сільського господарства у 2020, %

Згідно рис. 2.1 в структурі товарної продукції переважає продукція рослинництва серед загального обсягу, зокрема пшениця озима складає 42,49 %, соняшник складає 46,71 %.

У сучасній глобалізаційній економіці достатній рівень кредитоспроможності будь-якого підприємства, у тому числі сільськогосподарського, слід розглядати не тільки через можливості цього підприємства вчасно погасити борги, але й похідні характеристики – позиціонування цього суб'єкта господарювання на ринках капіталів та інвестицій. Водночас необхідно розглядати й інші обставини. Зокрема, зміцнення фінансово-економічних позицій підприємства безпосередньо пов'язано з формуванням асортименту товарної продукції, які спроможне реалізувати підприємство за певний період часу, що одночасно визначається виробничими потужностями. А також для успішного ведення фінансово-господарської діяльності необхідні трудові ресурси.

Під продуктивністю ресурсів розуміється ефективність використання природних ресурсів для виробництва продукції в межах економіки. У минулому збільшення робочої сили було основною стратегією при використанні дефіцитної та дорогої праці працювати більш ефективно і, отже, забезпечити подальше економічне зростання та конкурентоспроможність. Останнім часом продуктивність ресурсів набула значення кращого, більш оптимального використання дефіцитних ресурсів, що згодом забезпечить подальше економічне зростання. Динаміка трудових ресурсів та ефективність їх використання представлена в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

Динаміка трудових ресурсів та ефективність їх використання в ДДС ІОБ НААН

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2020 р. до 2016 р., +/-
Валова продукція, тис. грн. всього	3518	3518	3468	4162	4319	801
Послуги с/г	251	251	282	390	209	-42
Середньорічна кількість працівників, чол.	29	29	29	29	29	0
Фонд оплати праці, тис. грн.	1531	1557	1799	1881	1892	361

Середньооблікова чисельність працівників на досліджуваному сільськогосподарському підприємстві стабільна протягом досліджуваного періоду 2016-2020 роки і становить 29 чоловік. Функціонування сільськогосподарського підприємства, здійснення операцій складування, обліку, переміщення товарних запасів відбувається завдяки організованій та злагодженій роботі виробничого і складського персоналу підприємства. Саме тому важливим є забезпечення фінансово-господарської діяльності необхідними кадровими ресурсами відповідної кваліфікації. У таблиці 2.5 проаналізовано фінансово-господарські показники діяльності досліджуваного сільськогосподарського підприємства ДДС ІОБ НААН.

Таблиця 2.5

Основні показники виробничо-господарської діяльності ДДС ІОБ
НААН

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2020 р. у % до 2016 р.
Припадає на 100 га с/г угідь, грн.	32433,90	1199168	1148909	1076569	962269	2966
основних фондів						
прямих затрат праці	432,49	439,83	508,19	537,43	540,57	124,9
Вироблено валової продукції в співставних цінах, грн в розрахунку на:						
- 100 га с/г угідь	993785	993785	979661	1189142	1234000	124,1
- 1 грн. основних фондів	30,64	0,83	0,85	1,10	1,28	4,19
- 1 середньорічного робітника	121310,3	121310,34	119586,20	143517	148931	122,77
Рівень рентабельності, %	1,47	1,47	1,42	-0,25	-2,39	-162,7

За аналізом проведеним щодо показників виробничо-господарської діяльності ДДС ІОБ НААН можна зробити висновки, що підприємство є збитковим, оскільки рівень збитковості становить -2,39 % у 2020 році, що є негативною тенденцією. Діяльність господарства ДДС ІОБ НААН характеризується сукупністю показників, що відображають наявність, розміщення та використання фінансових ресурсів.

Не менш вагоме значення має наявність та укомплектованість сільськогосподарського підприємства всіма видами необхідних для його функціонування техніко-технологічних ресурсів, завдяки яким здійснюється виробництво продукції, переміщення в межах складів, вимірювання, зважування, пакування. Для фізичного здійснення таких операцій використовуються техніко-технологічні ресурси: обладнання; програмне забезпечення тощо. Важливими техніко-технологічними ресурсами для

сільськогосподарського підприємства є транспортні засоби, а також технічні засоби, що забезпечують процеси виробництва сільськогосподарської продукції. Елементом сучасного техніко-технологічного забезпечення сільськогосподарського підприємства є комп'ютерна техніка, якою комплектуються робочі місця, зокрема персоналу, що здійснює адміністративні, облікові, складські функції та реалізацію продукції. Аналіз показників майнового стану проведено в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Аналіз показників майнового стану

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відношення 2020 р. до 2016 р., (Індекс)
Частка оборотних виробничих фондів	0,70	19,78	2,00	9,68	19,91	28,61
Частка основних засобів в активах	55,66	45,16	43,39	44,53	40,00	0,72
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,38	0,382	0,403	0,421	0,45	1,18
Коефіцієнт мобільності активів	0,01	0,31	0,02	0,11	0,25	35,47

Аналіз показників майнового стану ДДС ІОБ НААН показав, що частка обігових коштів у виробничій сфері в 2020 р. порівняно з 2016 р. збільшилась майже у 30 разів, що є позитивним моментом в господарській діяльності підприємства. Частка коштів в основних засобах у валюті балансу зменшилась на 28 %. Коефіцієнт зносу основних засобів збільшився на 18 %, що є ознакою інтенсивного використання матеріально-технічної бази підприємства. Коефіцієнт оновлення основних засобів зменшився на 12,02 %. Частка оборотних виробничих активів знизилась на 4,16% і такі зміни є позитивними для сільськогосподарського підприємства.

Знизилась частка оборотних виробничих фондів в обігових коштах на 11,06 % і склала в 2020 році 49,05, тобто збільшилась частка коштів, які можуть бути інвестовані безпосередньо у виробництво для поточного

споживання. Коефіцієнт мобільності активів також збільшився, тобто збільшилася потенційна можливість перетворення активів у ліквідні кошти.

Економічні принципи функціонування сільськогосподарського підприємства виражаються через наступні принципи: 1) продуктивність праці; 2) рентабельність виробництва; 3) прибутковість бізнесу. Продуктивність праці - це намагання здійснити певне виробництво з мінімумом витрат праці, але при цьому якість продукції залишається задовільною

Продуктивність праці, незалежно від способу розрахунку, повинна бути максимально збільшена при зменшенні чисельності працівників, і лише потім завдяки кращим результатам бізнесу. Ефективність виробництва показує рівень ефективності зміни процесу створення вартості. Це рівень корисної дії виробничих факторів у виробничому процесі. Рентабельність - це показник, який оцінює рівень економічної ефективності бізнесу, чим вище відношення прибутку до використаних активів, то рентабельність вища, і навпаки.

2.2. Аналіз фінансового стану підприємства за показниками балансу

Як було показано у теоретико-методичній частині дослідження, фінансово-економічний стан, фінансово-економічна стійкість та кредитоспроможність є поняттями вельми системними, їх утворює низка характеристик, які можна об'єднати у групи: обсяги та тенденції фінансово-господарської діяльності, економічна ефективність, фінансова стійкість, ліквідність і т. ін. До прикладу, збільшення обсягів діяльності (індикаторами чого є темпи зростання капіталу, доходів та витрат, чисельності зайнятих працівників, виробничих та складських площ, товарних запасів тощо.) означає, що суб'єкти господарювання або мають власні достатні фінансово-

економічні можливості, які, власне, й дозволили забезпечити тенденції до розширення, або спроможні залучати зовнішній фінансовий ресурс для підтримки процесів розвитку.

У таблиці 2.7 проаналізовано показники балансу досліджуваного сільськогосподарського підприємства ДДС ІОБ НААН за період 2016-2020 рр. наведено у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Горизонтальний аналіз активу балансу ДДС ІОБ НААН за 2016-2020 рр., грн.

Показники	Абсолютна величина, грн.					Зміна 2020 р. до 2016 р.	
	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Абсолютна (+/-, тис. грн)	Відносна (+/-, %)
1. Нефінансові активи							
Нематеріальні активи	5588	1343235	1351440	1351440	1301440	1295852	23289,91
Основні засоби	114816	4245056	4067140	3767992	3367944	3253128	2933,34
Запаси	84442	453383	412095	439539	407379	322937	482,44
Виробництво	0	0	3354257	2062856	1667190	1667190	0
Усього за розділом I	204846	7540262	9184932	7641182	6743953	6539107	3292,21
2. Фінансові активи							
Поточна дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	0	6661	0	0	0	0	0
Інша поточна дебіторська заборгованість	0	1819685	88790	91500	1095009	1095009	0
Гроші та їх еквіваленти	1436	32750	98841	727491	581863	580427	40519,71
Усього за розділом II	1436	1859096	187631	818991	1676872	1675436	116773,82
Активи	206282	9399358	9372563	8460818	8420825	8214543	4082,19

Проаналізувавши таблицю 2.7, можна зробити висновок, що загальна сума активів підприємства збільшувалась за аналізований період. Так, сума активів у 2020 р. на 8214543 грн. більше за суму активів у 2016 р. Збільшення відбулось здебільшого за рахунок збільшення вартості основних засобів, підвищення запасів та збільшення нематеріальних активів.

Динаміка основних показників активу балансу досліджуваного сільськогосподарського підприємства за 2016-2020 рр. показана на рис. 2.2.

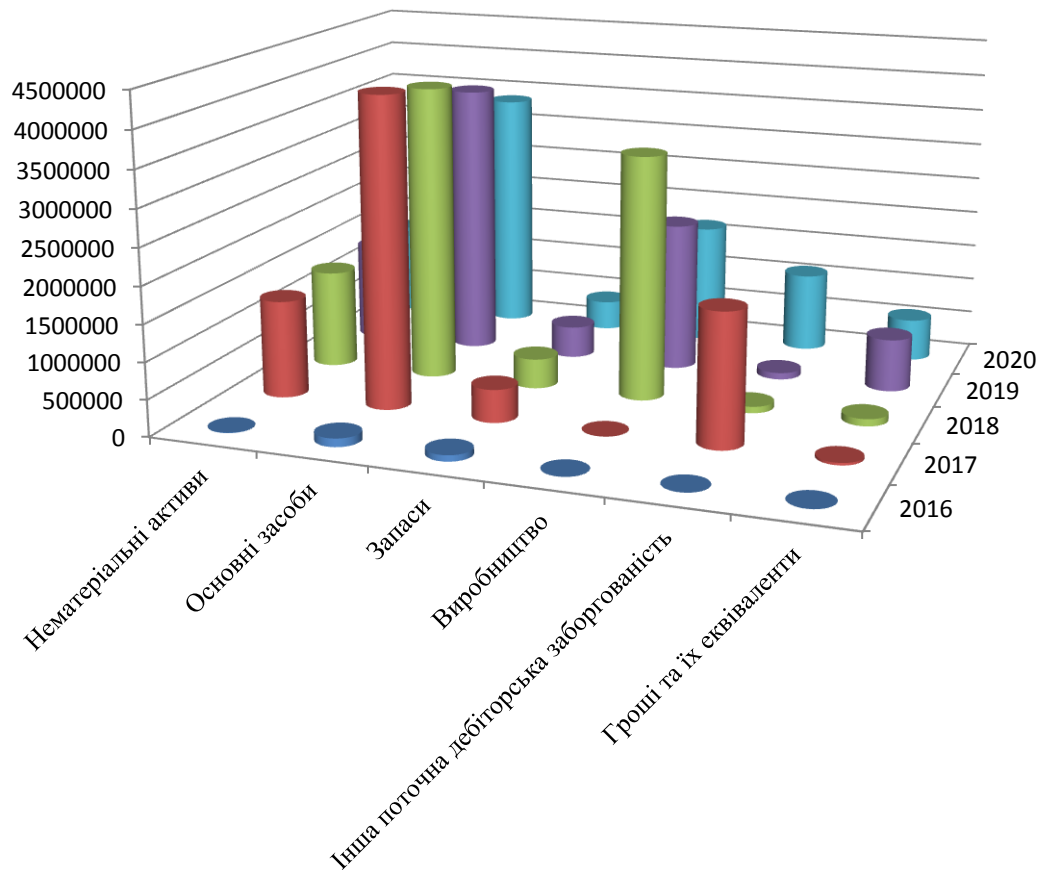

Рис. 2.2. Динаміка основних складових активу балансу сільськогосподарського підприємства ДДС ІОБ НААН за 2016-2020 рр., грн.

Аналіз показує, що збільшення активів відбулось в першу чергу за рахунок підвищення величини необоротних активів, а сума оборотних активів збільшилась несуттєво, що є позитивною тенденцією Загалом

результати аналізу розробок у сфері управління кредитоспроможністю та стійким станом підприємств сільськогосподарської сфери дають підстави для висновку про необхідність вироблення більш адекватної для сучасної практики концепції управління потенціалом кредитоспроможності та фінансово-економічної стійкості, зокрема врахування в ній критеріїв ефективного використання тих елементів потенціалу, які мають достатньо очевидний вплив на цю категорію. Водночас, виходячи з вищенаведених визначень, стає очевидним факт, що фінансова стійкість у більшій мірі ототожнюється з фінансовими ресурсами, фінансовим станом, кредитоспроможністю, платоспроможністю суб'єкта господарювання.

Фінансова стійкість – фінансовий стан підприємства, за якого його господарська діяльність за рахунок перевищення доходів над витратами забезпечує виконання всіх поточних зобов'язань. У динаміці такий вид стійкості пов'язується із перспективною платоспроможністю та кредитоспроможністю, яка до певної міри гарантує незалежність підприємства від випадкової ринкової кон'юнктури. У процесах кількісного вимірювання фінансової стійкості використовують значну кількість показників, які загалом розкривають ступінь ризику втрати підприємством фінансової незалежності. Як зворотні до традиційних способів кількісного вимірювання фінансової стійкості часто використовують моделі прогнозування банкрутства (висока, значна, незначна вірогідність банкрутства).

Підходи до аналізування фінансового стану підприємства як найважливішої характеристики підприємницької активності та надійності в цілому повторюють методи дослідження кредитоспроможності. У таблиці 2.8. проведено горизонтальний аналіз пасиву балансу досліджуваного сільськогосподарського підприємства.

Горизонтальний аналіз пасиву балансу ДДС ІОБ НААН за 2016-2020 рр., грн.

Показники	Абсолютна величина, тис. грн.					Зміна 2020 р. до 2016р.	
	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Абсолютна (+/-, тис. грн)	Відносна (+/-, %)
1. Власний капітал та фінансовий результат	120404	6427239	6466831	9662315	9697468	9577064	8054,10
Власний капітал							
Фінансовий результат	8278	39592	66091	-3595613	-3670759	-3679037	-44343,55
Усього за розділом І	128682	6466831	6532922	6066702	6026709	5898027	4683,41
2. Зобов'язання							
Поточні зобов'язання за товари, роботи, послуги	77600	75200	72600	69000	69000	-8600	88,92
Інші поточні зобов'язання	0	2857327	2767041	2325116	2325116	2325116	0
Разом зобов'язання	77600	2932527	2839641	2394116	2394116	2316516	3085,20
Пасив	206282	9399358	9372563	8460818	8420825	8214543	4082,19

Виділяють п'ять груп показників, які визначають фінансовий стан:

- 1) параметри оцінки майнового стану підприємства (аналіз ліквідності та платоспроможності);
- 2) індикатори оцінки фінансової незалежності (визначення структури джерел засобів підприємства);
- 3) показники ділової активності (обертання дебіторської та кредиторської заборгованостей, обертання оборотних коштів, ресурсовіддача);

4) показники аналізу рентабельності (загальна рентабельність, аналіз оборотності капіталу та трансформації активів, аналіз рентабельності капіталу);

5) параметри позицій підприємства на ринку цінних паперів.

Результати аналізу пасиву балансу свідчать про те, що збільшення загальної суми відбувалось за рахунок збільшення всіх статей, а найбільше власного капіталу та поточних зобов'язань. В той же час сума фінансового результату знижується, у 2020 р. підприємство отримує збиток. Графічне зображення динаміка основних складових пасиву балансу наведено на рис. 2.3.

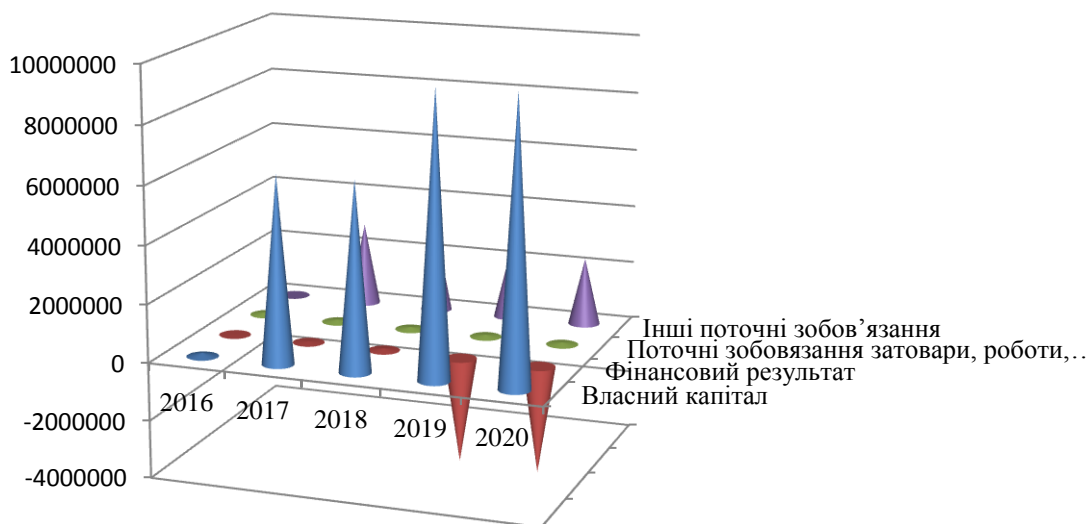

Рис. 2.3. Динаміка пасиву балансу досліджуваного сільськогосподарського підприємства за 2016-2020 рр., грн.

Управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства традиційно розглядається комплексним і системним процесом, у якому в тій чи іншій комбінації формується найбільш адекватна сукупність методів, інструментів та заходів забезпечення управлінських процесів. Для практичної дієвості механізму такого типу (функціональної орієнтованості)

необхідними умовами є ідентифікація його цільових орієнтирів. Таку ідентифікацію забезпечують відомі методики аналізу (моніторингу, діагностики). Ці інструменти використовують формалізовані бухгалтерською системою інформаційні потоки.

Управління кредитоспроможністю сільськогосподарських підприємств дедалі більше ускладнюється, що потребує достовірніших результатів аналізу. Показники фінансової стійкості та інвестиційної привабливості підприємств значною мірою залежать від їх фінансово-економічного стану.

Огляд фінансових результатів проводиться на основі звіту про прибутки та збитки за даними бухгалтерського обліку. Метою огляду фінансового результату є оцінка фінансового результату як різниці двох протилежних потоків доходів і витрат. У таблиці 2.9 надано аналіз структури фінансових результатів; аналіз факторів ризику в досягнення фінансових результатів і граничної рентабельності.

Таблиця 2.9

Аналіз фінансових результатів сільськогосподарського підприємства ДДС ІОБ НААН за 2016-2020 рр., тис. грн.

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відношення 2020 р. до 2016 р.
Доходи від надання послуг (виконання робіт)	3838694	3838694	4772583	7155264	6593763	171,77
Витрати на виготовлення продукції (надання послуг)	2132464	2132464	4645040	6497172	6094662	285,80
Валовий прибуток	1706230	1706230	127543	658092	499101	29,25
Інші операційні доходи	24299	24299	38324	43073	40231	165,57
Витрати з продажу активів	1081527	1081527	0			0,00
Інші витрати	5568	5568	99776	0	0	0,00

Чистий фінансовий результат	31314	31314	66091	-16540	-145628	-465,06
-----------------------------	-------	-------	-------	--------	---------	---------

Такі фінансові результати надають інформацію про те, яка група доходів сприяє фінансовим результатам. Як видно з таблиці 2.9 загальний валовий фінансовий результат був позитивним у всіх досліджуваних роках, в деякі роки через дуже високі фінансові результати від інших доходів, тоді як у інші роки, було покращення операційного результату. Аналіз фінансових показників показує швидкість зміни фінансових результатів та рівень рентабельності. Цей аналіз включає операційні доходи та витрати, фінансові доходи та витрати та фінансові результати від фінансово-господарської діяльності. У 2020 році підприємство зафіксувало збиток у сумі 145628 грн.

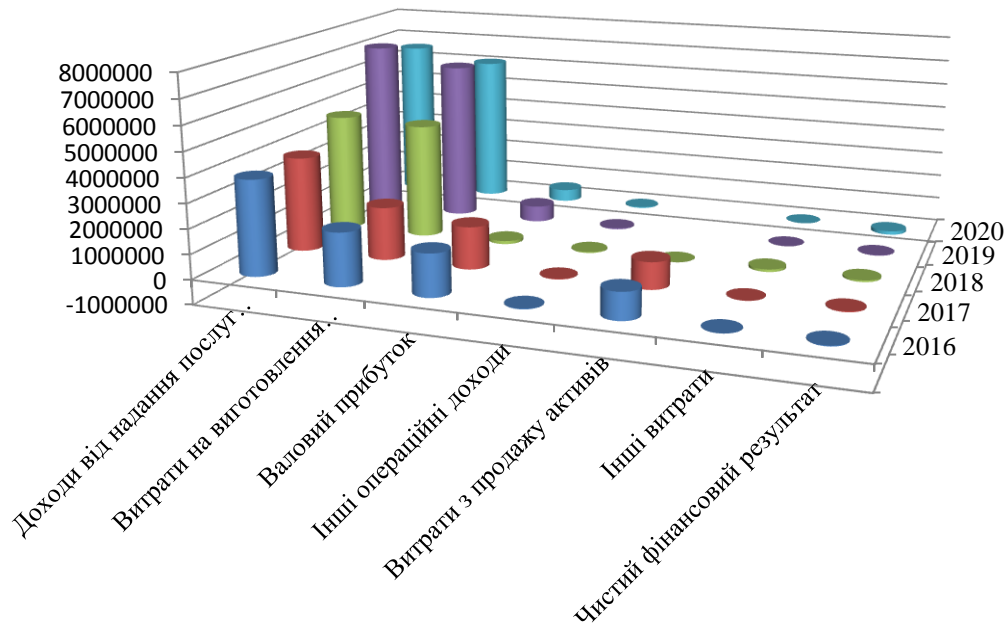

Рис. 2.4. Динаміка фінансових результатів діяльності сільськогосподарського підприємства ДДС ІОБ НААН за 2016 – 2020 рр., грн.

Ефективність функціонування підприємства визначається рівнем його прибутковості. Тому для оцінки даного елемента фінансового стану слід обчислювати коефіцієнти рентабельності: капіталу; власного капіталу; реалізованої продукції; продажу; господарської діяльності. Зростання

значень даних показників свідчатиме про покращення фінансового стану підприємства.

Ділова активність характеризує комплекс заходів підприємства, спрямованих на забезпечення динамічного розвитку і досягнення бажаних цілей у різних векторах діяльності. Рівень її успішності за даною методикою можна виразити через розрахунок коефіцієнтів оборотності активів, оборотності дебіторської заборгованості, оборотності кредиторської заборгованості, коефіцієнта оборотності запасів, коефіцієнта оборотності власного капіталу, а також індикаторів, які відображають строк погашення дебіторської заборгованості, строк погашення кредиторської заборгованості, фондівіддачу.

На рис. 2.5 графічно показана динаміка величини доходів і витрат на виготовлення продукції (надання послуг) досліджуваного сільськогосподарського підприємства.

Рис. 2.5. Динаміка величини доходів і витрат на виготовлення продукції (надання послуг) ДДС ІОБ НААН, грн.

Таким чином, констатуємо, що подальше зміцнення потенціалу кредитоспроможності досліджуваного сільськогосподарського підприємства у значній мірі корелює зі зростанням швидкості оборотності запасів та

загалом оборотних активів, що дозволить вивільнити частину власного робочого капіталу і спрямувати його на збільшення виробництва, розширення асортименту продукції та низки супутніх сільськогосподарських послуг, впровадження сучасних технологій в обліково-аналітичні процеси, комунікацію зі споживачами та постачальниками, формування і реалізацію програмних заходів із покращення фінансово-економічного стану підприємств.

Відтак можна сформулювати висновок про наявність у більшій мірі позитивних аспектів відносно економічної компоненти передумов щодо посилення потенціалу кредитоспроможності досліджуваного сільськогосподарського підприємства. Щодо фінансової складової, то, на нашу думку, попередньо є підстави до її трактування як значно менш забезпеченої. Такий висновок обумовлюється нестабільністю низки показників фінансового стану та фінансових коефіцієнтів ДДС ІОБ НААН.

2.3. Аналіз кредитоспроможності підприємства як критерій якості управління фінансовими ресурсами підприємства

Однією з характеристик стабільного становища підприємства служить його кредитоспроможність. Потрібно справедливо вказати на те, що фінансовий стан, економічна ефективність та кредитоспроможність досліджуваного сільськогосподарського підприємства, у значній мірі визначаються параметрами зовнішнього макроекономічного середовища. Коли мова йде безпосередньо про сільськогосподарське підприємство, то ключовими чинниками, які позначаються на обсягах, а надалі – ефективності діяльності, на нашу думку, є рівень доходів населення, активність домогосподарств та бізнесу з фінансування фінансово-господарської діяльності, темпи зростання національної економіки в цілому, рівень витрат

підприємств та темпи інфляції, зростання яких об'єктивно послаблює фінансові можливості.

У підсумку аналіз показників, які характеризують зазначені аспекти здебільшого є всі підстави до висновку про позитивний вплив макроекономічних чинників та їх тенденцій на покращення передумов зміцнення потенціалу кредитоспроможності досліджуваного сільськогосподарського підприємства.

Значна роль підвищення кредитоспроможності в розвитку підприємства та забезпеченні інтересів його власників і персоналу визначають необхідність безперервного управління нею.

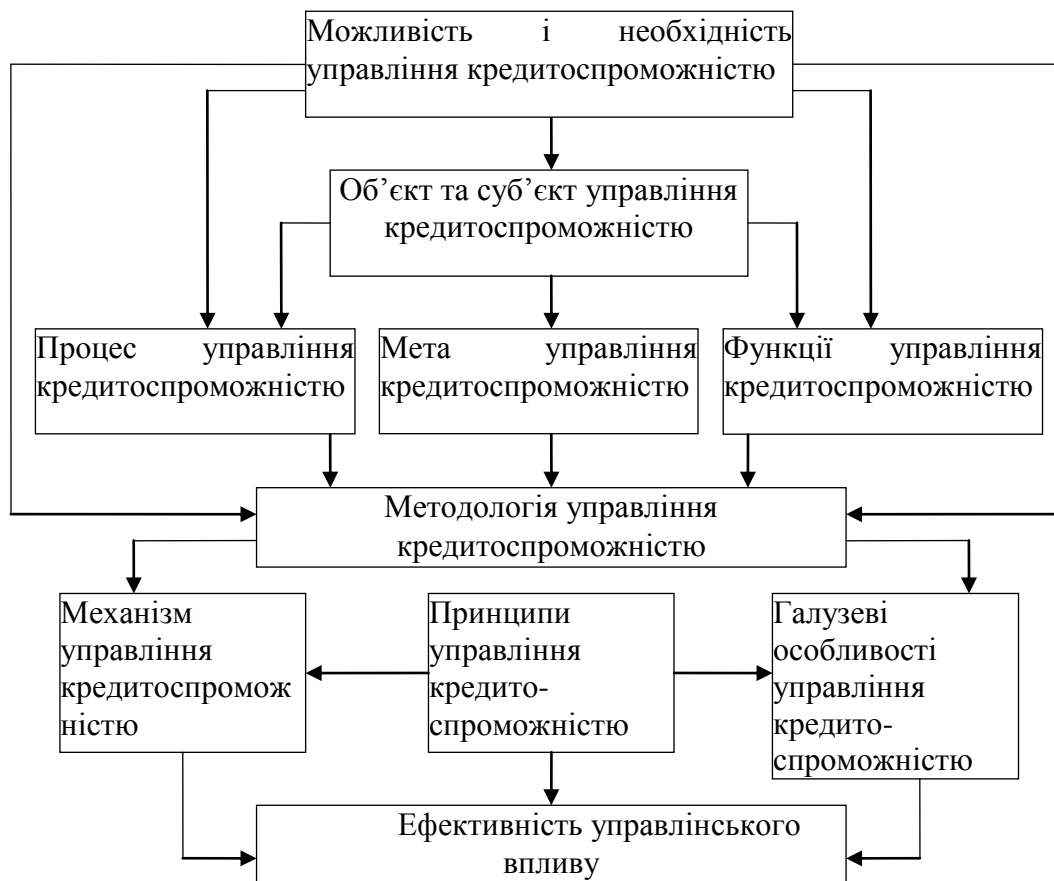

Рис. 2.6. Основні положення управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства

Проведемо розрахунок коефіцієнта оборотності активів підприємства за формулою:

$$K_{OA} = \frac{B}{A} \quad (2.1)$$

де В – виручка від реалізації продукції, грн.;

А – активи, грн.

Коефіцієнт оборотності активів підприємства за аналізований період складає:

$$K_{\text{об.акт.}}^{2016} = B^{2016} / A^{2016} = 3838694 / 206282 = 18,61;$$

$$K_{\text{об.акт.}}^{2020} = B^{2020} / A^{2020} = 6593763 / 8420825 = 0,78;$$

$$\Delta K_{\text{об.акт.}} = K_{\text{об.акт.}}^{2020} - K_{\text{об.акт.}}^{2016} = 0,78 - 18,61 = -18,83;$$

$$I_{\text{Коб.акт.}} = K_{\text{об.акт.}}^{2020} / K_{\text{об.акт.}}^{2016} = 0,78 / 18,61 = 0,042;$$

$$T_{\text{Коб.акт.}} = (0,042 - 1) * 100\% = -0,958 \%$$

Коефіцієнт оборотності активів у звітному періоді зменшився на 1 % за рахунок збільшення виручки від реалізації у звітному періоді з 3838694 до 6593763 грн., а також збільшення обсягу активів з 206282 до 8420825 грн. Проте виручка збільшувалась меншими темпами, ніж підвищувались активи.

Коефіцієнт оборотності запасів розраховуються за формулою:

$$K_{O3} = \frac{C}{3} \quad (2.2)$$

де С – собівартість продукції;

З – вартість запасів.

$$K_{\text{об.зап.}}^{2016} = 2132464 / 84442 = 25,253;$$

$$K_{\text{об.зап.}}^{2020} = 6094662 / 407379 = 14,961;$$

$$\Delta K_{\text{об.зап.}} = K_{\text{об.зап.}}^{2020} - K_{\text{об.зап.}}^{2016} = 14,961 - 25,253 = -10,29;$$

$$I_{\text{Коб.зап.}} = K_{\text{об.зап.}}^{2020} / K_{\text{об.зап.}}^{2016} = 14,961 / 25,253 = 0,592;$$

$$T_{\text{Коб.зап.}} = (0,592 - 1) * 100\% = -40,8 \%$$

Коефіцієнт оборотності запасів зменшився на 40,8 % через збільшення собівартості продукції з 2132464 до 6094662 грн. і збільшення обсягу запасів з 84442 до 407379 грн.

Період оборотності запасів розраховується за формулою:

$$ПОЗ = \frac{3}{C} \times 360 \quad (2.3)$$

де З – запаси, грн.

C – собівартість реалізованої продукції, грн.

Період оборотності запасів за аналізований період складає:

$$\text{ПОЗ}^{2016} = 84442 * 360 / 2132464 = 14 \text{ дн.};$$

$$\text{ПОЗ}^{2020} = 407379 * 360 / 6094662 = 24 \text{ дн.};$$

$$\Delta \text{ ПОЗ} = 24 - 14 = 10 \text{ дн.}$$

Період оборотності запасів у звітному періоді збільшився на 10 днів у порівнянні з базовим періодом. Це означає, що спостерігається збільшення тривалості оборотності запасів що є негативною динамікою у сфері підвищення ефективності використання запасів і скорочення обсягу замороженого капіталу.

Фінансову стійкість підприємства характеризує коефіцієнт заборгованості (EM – Equity multiplier), який ще називають мультиплікатором капіталу.

Розрахуємо його за формулою:

$$K_3 = \frac{A}{BK} \leq 2 \quad (2.6)$$

де A – активи підприємства, тис. грн.;

BK – власний капітал, тис. грн.

Коефіцієнт заборгованості підприємства за аналізований період становить:

$$K_3^{2016} = A^{2016} / BK^{2016} = 206282 / 120404 = 1,7132;$$

$$K_3^{2020} = A^{2020} / BK^{2020} = 8420825 / 9697468 = 0,868;$$

$$\Delta K_3 = K_3^{2020} - K_3^{2016} = 0,868 - 1,7132 = -0,845;$$

$$I_{K_3} = K_3^{2020} / K_3^{2016} = 0,868 / 1,7132 = 0,507;$$

$$T_{K_3} = (0,507 - 1) * 100\% = -49,3 \%$$

Коефіцієнт заборгованості у звітному періоді (2020 р.) зменшився на 49,3 % порівняно з базовим періодом.

Граничним значенням коефіцієнта заборгованості є значення, що є меншим або дорівнює 2. Проаналізувавши дані, ми можемо побачити, що підприємство є фінансово стійким, оскільки значення коефіцієнта в

аналізованих періодах не перевищує 2. Майже всі активи ДДС ІОБ НААН і в 2016 і в 2020 рр. сформовані за рахунок власного капіталу. Це, з одного боку, характеризує стан підприємства як стійкий, але, з іншого боку, зменшує можливості для отримання додаткового прибутку.

Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії) розраховується за формулою:

$$K_{\Phi H} = \frac{BK}{A} \geq 2 \quad (2.7)$$

$$K_{\text{фін. нез.}}^{2016} = BK^{2016} / A^{2016} = 120404 / 206282 = 0,5837;$$

$$K_{\text{фін. нез.}}^{2020} = BK^{2020} / A^{2020} = 9697468 / 8420825 = 1,1516;$$

$$\Delta K_{\text{фін. нез.}} = K_{\text{фін. нез.}}^{2020} - K_{\text{фін. нез.}}^{2016} = 1,1516 - 0,5837 = 0,5679;$$

$$I_{K_{\text{фін. нез.}}} = K_{\text{фін. нез.}}^{2020} / K_{\text{фін. нез.}}^{2016} = 1,1516 / 0,5837 = 1,973;$$

$$T_{K_{\text{фін. нез.}}} = (1,973 - 1) * 100 \% = 97,3 \%$$

Коефіцієнт фінансової незалежності у 2020 р. збільшився на 97,3 % у порівнянні з 2016 роком. Це говорить про те, що підприємство збільшує залучення зовнішнього фінансування.

Ефект фінансового важеля (EFL – Effect of Financial Leverage) розраховується за формулою:

$$EFL = P_{BK} - P_{IK}, \quad (2.8)$$

де P_{BK} – рентабельність власного капіталу, грн./грн.;

P_{IK} – рентабельність інвестованого капіталу, грн./грн.

Рентабельність власного капіталу (ROE – Return on equity) розраховується за формулою:

$$P_{BK} = \frac{\text{ЧП}}{BK} \quad (2.9)$$

де ЧП – чистий прибуток.

$$P_{BK}^{2016} = \text{ЧП}^{2016} / BK^{2016} = 31314 / 120404 = 0,260;$$

$$P_{BK}^{2020} = \text{ЧП}^{2020} / BK^{2020} = -145628 / 8420825 = -0,017;$$

$$\Delta P_{BK} = P_{BK}^{2020} - P_{BK}^{2016} = -0,017 - 0,260 = -0,277;$$

$$I_{P_{BK}} = P_{BK}^{2020} / P_{BK}^{2016} = -0,017 / 0,260 = -0,065;$$

$$T_{P_{BK}} = (0,065 - 1) * 100 \% = -93,5 \%$$

Розрахунки свідчать, що рентабельність власного капіталу є низькою, а отже це є ознакою неефективного використання вкладених коштів, що не забезпечує норму прибутковості. Віддача на вкладений капітал у 2020 році зменшилась на 93,5 % за рахунок зменшення чистого прибутку з 31314 до (-145628) грн.

$$НП_{ІК} = (ЧП+ФВ) / (ВК+ДПК) \quad (2.10)$$

де ФВ – фінансові витрати, пов'язані із залученням кредиту;

ДПК – довгостроковий позичений капітал.

Довгостроковий позичений капітал у ДДС ІОБ НААН відсутній, що може бути свідченням неефективного управління позиковим капіталом.

Для більш детального розкриття теми ефективності управління рівнем кредитоспроможності необхідно розрахувати показники ліквідності (платоспроможності), які відображають здатність підприємства погасити короткострокову заборгованість своїми коштами, які швидко реалізуються. Оборотні активи підприємства мають бути сформовані частково за рахунок постійного капіталу (власний оборотний капітал (ВОК)), і частково - поточних зобов'язань.

Власний оборотний капітал розраховується за формулою:

$$ВОК = ВК + ДКР - НА \quad (2.11)$$

або

$$ВОК = ОА - ПЗ \quad (2.12)$$

де ВОК – власний оборотний капітал;

ВК – власний капітал, який відображено у першому розділі пасива балансу;

ДКР – сума довгострокових кредитів;

НА – необоротні активи;

ОА – оборотні активи;

ПЗ – поточні зобов'язання.

Власний оборотний капітал досліджуваного сільськогосподарського підприємства ДДС ІОБ НААН становить:

$$\text{ВОК}^{2016} = 85878 - 77600 = 8278;$$

$$\text{ВОК}^{2020} = 3751441 - 2394116 = 1357325;$$

$$\Delta \text{ВОК} = 1357325 - 8278 = 1349047;$$

$$I_{\text{ВОК}} = 1357325 / 8278 = 162,97;$$

$$T_{\text{ВОК}} = (162,97 - 1) * 100\% = 16297 \%$$

Таким чином, за результатами розрахунків, можна зробити висновок, що обсяг власного оборотного капіталу у 2020 році збільшився 1349047 грн., що свідчить про збільшення частки оборотних коштів, сформованих за рахунок власних залучених джерел фінансування довгострокового характеру.

Коефіцієнт покриття основних засобів показує, яка частина власного капіталу використана на формування основних засобів. Розраховується за формулою:

$$K_{\text{покр}} = \frac{НА}{ВК+ДКР} \quad (2.13)$$

де $K_{\text{покр}}$ – коефіцієнт покриття основних засобів;

НА – необоротні активи підприємства;

ВК – власний капітал, який відображено у першому розділі пасива балансу;

ДКР – сума довгострокових кредитів.

Коефіцієнт покриття аналізованого підприємства дорівнює:

$$K_{\text{покр}}^{2016} = 204846 / (120404 + 0) = 1,7013;$$

$$K_{\text{покр}}^{2020} = 6743953 / (8420825 + 0) = 0,8009;$$

$$\Delta K_{\text{покр}} = 0,8009 - 1,7013 = -0,9;$$

$$I_{K_{\text{покр}}} = 0,8009 / 1,7013 = 0,4708;$$

$$T_{K_{\text{покр}}} = (0,4708 - 1) * 100\% = -52,92 \%$$

Коефіцієнт покриття основних засобів у 2020 році порівняно з 2016 роком зменшився на 53 %. Коефіцієнти ліквідності характеризують

платоспроможність підприємства, яка означає здатність підприємства своєчасно погашати поточну кредиторську заборгованість.

$$КПЛ = \frac{ОА}{ПЗ} \quad (2.14)$$

де КПЛ – коефіцієнт поточної ліквідності;

ОА – оборотні активи;

ПЗ – поточні зобов'язання.

Вважається, що значення коефіцієнта поточної ліквідності має попадати в інтервал від 1 до 2 ($1 \leq КПЛ \leq 2$), що буде свідчити про здатність підприємства відповідати вчасно і в повному обсязі за своїми короткостроковими зобов'язаннями протягом операційного циклу.

$$КПЛ^{2016} = 85878/77600 = 1,1067;$$

$$КПЛ^{2020} = 3751441/2394116 = 1,5669;$$

$$\Delta КПЛ = 1,5669 - 1,1067 = 0,4602;$$

$$I_{КПЛ} = 1,5669/1,1067 = 1,4158;$$

$$T_{КПЛ} = (1,4158 - 1) * 100\% = 41,58\%.$$

Коефіцієнт поточної ліквідності в 2020 році був на рівні 1,5669 при нормативному значення від 1 до 2. Його значення збільшилось у порівнянні з 2016 роком на 42 % за рахунок збільшення обсягу оборотних активів і поточних зобов'язань. Загалом можна стверджувати, що керівництво підприємства не зосереджує увагу на тому, що багато коштів у них інвестовано в оборотні активи і не знаходяться в операційному циклі. Це формує відповідні ризики втрати додаткової прибутковості бізнесу. Значення показника і в 2020, і в 2016 роках знаходиться в межах нормативних значень.

Коефіцієнт швидкої ліквідності вказує на можливість підприємства сплачувати поточну заборгованість за умови своєчасного проведення розрахунків з дебіторами. Розраховується за формулою:

$$КШЛ = \frac{ОА - \text{Запаси}}{ПЗ} \quad (2.15)$$

Вважається нормативним значенням попадання в діапазон від 0,75 до 1 ($0,75 \leq \text{КШЛ} \leq 1$). Коефіцієнт швидкої ліквідності для аналізованого підприємства складає:

$$\text{КШЛ}^{2016} = 1436 / 77600 = 0,0185;$$

$$\text{КШЛ}^{2020} = 1676872 / 2394116 = 0,7004;$$

$$\Delta \text{КШЛ} = 0,7004 - 0,0185 = 0,6819;$$

$$I_{\text{КШЛ}} = 0,7004 / 0,0185 = 37,859;$$

$$T_{\text{КШЛ}} = (37,859 - 1) * 100\% = 3685,9\%.$$

У звітному періоді коефіцієнт швидкої ліквідності підвищився з 0,0185 до 0,7004. Слід зазначити, що у 2016 році значення цього показника було значно менше нормативного, що свідчить про достатній рівень швидкої платоспроможності і наявність можливості підприємства вчасно оплачувати рахунки кредиторів. У 2020 році значення цього показника значно підвищилось. Загалом, підприємство управляє рівнем своєї платоспроможності недостатньо ефективно.

Таким чином, фінансова стійкість та кредитоспроможність досліджуваного сільськогосподарського підприємства не стабільна і це слід розцінювати як негативну передумову в контексті формування та реалізації потенціалу його кредитоспроможності. З іншої сторони, сучасні тенденції кредитоспроможності досліджуваного сільськогосподарського підприємства засвідчують достатність ресурсних можливостей для досягнення позитивних змін у їх функціонуванні та розвитку. Водночас без проактивних заходів у частині покращення фінансового стану ДДС ІОБ НААН стверджувати про посилення його кредитоспроможності не доводиться.

Практично аналогічні висновки робимо відносно ліквідності досліджуваного сільськогосподарського підприємства. Якщо значення коефіцієнта загальної ліквідності впродовж усіх років періоду 2016-2020 рр. перебували на межі задовільного рівня, то значення коефіцієнтів фінансової незалежності та залежності капіталізованих джерел були нижчими за оптимальні межі і це підтверджує наявність також і проблем зі своєчасністю

розрахунків сільськогосподарського підприємства. Відповідно, подальше зміцнення й ефективне використання кредитоспроможності досліджуваного сільськогосподарського підприємства також тісно корелює з покращенням параметрів ліквідності.

Висновки до розділу 2

1. Провівши організаційно-економічну характеристику фінансово-господарської діяльності досліджуваного сільськогосподарського підприємства Дніпропетровська дослідна станція Інституту овочівництва і баштанництва Національної академії аграрних наук України, можна сказати, що в структурі товарної продукції переважає продукція рослинництва серед загального обсягу, зокрема пшениця озима складає 42,49 %, соняшник складає 46,71 %. Середньорічна вартість основних фондів за останні 5 років стала більше на 3253128 грн., і склала в 2020 році 3367944 грн. Середньорічна вартість оборотних фондів також збільшилась і становить в звітному році 1676872 грн. Фондозабезпеченість в розрахунку на 100 га с.-г. угідь також збільшилась на 918962 грн. у 2020 році порівняно з 2016 р. Загальна сума активів підприємства збільшувалась за аналізований період. Так, сума активів у 2020 р. на 8214543 грн. більше за суму активів у 2016 р. Збільшення відбулось здебільшого за рахунок збільшення вартості основних засобів, підвищення запасів та збільшення нематеріальних активів.

2. Система моніторингу кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства є сукупністю етапів діагностики із завданнями ідентифікації поточного рівня реалізації фінансово-економічного потенціалу, стійкості фінансово-економічного стану, виявлення коливань стійкості, оцінювання зовнішнього середовища та формування відповідних проактивних механізмів щодо нарощування кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства.

3. Реалізація моніторингу кредитоспроможності дозволить виявляти характерні тенденції стійкості, вплив зовнішнього та внутрішнього середовища на його реалізацію через розрахунок коливань стійкості, ідентифікувати джерела порушення балансу фінансового стану сільськогосподарського підприємства.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНІСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Організаційно-економічний механізм управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства

Наростаючі глобалізаційні виклики, безперервні трансформаційні процеси та підвищені параметри невизначеності умов функціонування національної економіки потребують обґрунтування ефективних інноваційних підходів до організації управління кредитоспроможністю сільськогосподарських підприємств як стратегічного ресурсного базису забезпечення їх динамічної конкурентоспроможності та економічної безпеки. Доцільність вирішення цієї проблеми актуалізується в умовах обмеженості джерел забезпечення фінансово-економічної ліквідності, посилення конкурентної боротьби на ринках за доступ до ресурсів, загострення стагнаційних соціально-економічних процесів і одночасно постійної потреби у формуванні адекватного превентивного інструментарію захисту економічних інтересів вітчизняних сільськогосподарських підприємств. Водночас побудова ефективного підходу до управління кредитоспроможністю сільськогосподарських підприємств передбачає доцільність обґрунтування відповідного організаційно-економічного механізму, що, з однієї сторони, стратегічно орієнтований на ідентифікацію незадіяних ресурсних резервів нарощування та підвищення ефективності використання наявного потенціалу кредитоспроможності цих підприємств, а з іншої, – побудову дієвих управлінських структур щодо мінімізації дестабілізуючого впливу ризиків і загроз на параметри розвитку бізнес-процесів сільськогосподарського підприємства.

Доцільність у розробці прикладних підходів до формування організаційно-економічного механізму управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства обумовлюється також з огляду на таке:

1) управлінський механізм є комплексним інструментарієм, використання якого забезпечить дотримання принципів системності, послідовності та збалансованості в процесі здійснення цілеспрямованих управлінських впливів у сегменті забезпечення кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства;

2) проблема налагодження ефективного управління кредитоспроможністю підприємства є багатокомпонентною, що потребує врахування всіх функціональних складових її забезпечення;

3) формалізація спеціалізованого організаційно-економічного механізму управління кредитоспроможністю сільськогосподарських підприємств дозволить гарантувати стратегічну спрямованість щодо врахування галузевих особливостей функціонування;

4) налагодження ефективної структури управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства потребує врахування як внутрішніх, так і зовнішніх детермінант розвитку бізнес-процесів підприємства;

5) невідпинний розвиток науково-технічного прогресу та впровадження інноваційних технологій у практику господарювання сільськогосподарських підприємств обумовлюють доцільність формування гнучких адаптивних підходів до управління кредитоспроможністю підприємств;

6) організаційно-економічний механізм управління кредитоспроможністю сільськогосподарських підприємств є інституційно-інструментальним базисом підвищення ефективності розвитку бізнес-процесів цих підприємств, зміцнення їх конкурентних позицій на ринку та здійснення розширеного відтворення. Основними завданнями організаційно-економічного механізму управління ефективною діяльністю сільськогосподарського підприємства повинні бути: формування системи

показників ефективної діяльності, максимізація суми прибутку та забезпечення її ефективного використання, управління доходами і витратами, податковими платежами, ресурсами та ризиками, використання складської та виробничої площі сільськогосподарського підприємства.

Таким чином, організаційно-економічний механізм управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства доцільно позиціонувати як інституційно-керівний апарат раціонального використання ресурсних можливостей сільськогосподарського підприємства з метою максимізації параметрів ефективності їх господарювання, налагодження процесів збалансованого розвитку та зміцнення конкурентних позицій на ринку в умовах дестабілізуючого впливу ризиків і загроз. Здійснення заходів цілеспрямованого керівного впливу організаційно-економічного механізму управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства імплементується через реалізацію відповідних функцій цього механізму, серед яких:

- ресурсно-відтворююча - (полягає у формуванні надійних джерел підтримки ресурсного забезпечення розвитку бізнес-процесів та їх самооновлення в ході здійснення замкнутого циклу товарно-грошового обороту);

- організаційно-мобілізаційна - (забезпечує ініціацію структурного поштовху до підвищення рівня залученості наявного ресурсного базису в процеси господарювання сільськогосподарського підприємства та максимізації ефективності розвитку його виробничих бізнес-процесів);

- структурно-розподільча - (орієнтована на побудову раціонально-збалансованих матеріальних потоків сільськогосподарських підприємств в умовах загострення конкурентної боротьби на ринку за доступ до цільового ресурсного базису);

- соціально-економічна - (передбачає покращення фізичної та економічної доступності товарно-матеріальних цінностей для населення на засадах зменшення рівня соціальної несправедливості розподілу наявних

благ у суспільстві та покращення задоволеності соціально-психологічних потреб безпосередніх працівників сільськогосподарського підприємства);

- інформаційно-комунікаційна - (спрямована на зменшення рівня інформаційної невизначеності розробки та прийняття управлінських рішень шляхом посилення комунікаційної взаємодії між організаційно-структурними підрозділами сільськогосподарського підприємства, налагодження між ними інформаційних потоків);

- узгоджувально-координаційна (полягає у подоланні суперечностей та зменшенні рівня конфліктного середовища серед ключових суб'єктів управління кредитоспроможністю сільськогосподарських підприємств на засадах мінімізації ризику виникнення конфліктів інтересів між центрами прийняття управлінських рішень);

- превентивно-захисна (здійснює побудову адекватного організаційно-управлінського інструментарію своєчасного реагування на наростаючі виклики і загрози розвитку, гарантування захисту комерційних інтересів та відстоювання конкурентних позицій на ринку в контексті забезпечення належного рівня економічної безпеки сільськогосподарського підприємства).

Ресурсно-функціональна спроможність організаційно-економічного механізму управління кредитоспроможністю сільськогосподарських підприємств, з однієї сторони, забезпечується через налагодження ефективних підходів до реалізації цього потенціалу в процесах господарської діяльності підприємств на засадах організації ефективного використання доступного ресурсного базису, а з іншої, – генерується шляхом формування мультиплікаційного ефекту підтримки процесів розширеного відтворення. Таким чином, для цільового організаційно-економічного механізму притаманним є поступально-динамічний характер безперервного розвитку, оновлення та модернізації стратегічних бізнес-процесів сільськогосподарського підприємства через імплементацію інструментів нарощування ресурсного базису потенціалу соціально-економічного відтворення.

Очевидно, що формування організаційно-економічного механізму управління кредитоспроможністю сільськогосподарських підприємств є складним процесом, що потребує дотримання строгої послідовності етапності певних дій (рис. 3.1). При цьому управління процесами формування та реалізації потенціалу сільськогосподарського підприємства, що організовується в межах організаційної та економічної складової сукупного механізму, відбувається з використанням різноманітних вимірів його ефекту, синергії та сукупності величини [49, с. 66-67].

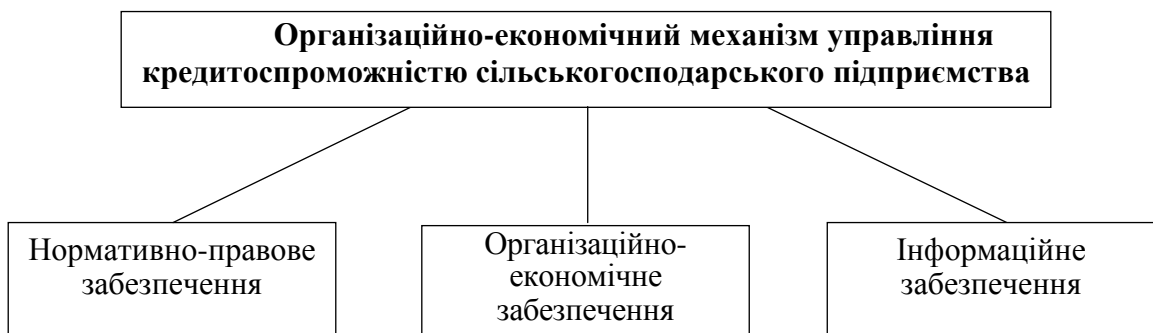

Рис. 3.1. Складові організаційно-економічного механізму управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства

Безперечно, на рівень кредитоспроможності чинять вплив не тільки фактори внутрішнього, але й зовнішнього підприємницького середовища, які необхідно враховувати у процесах управління. Для сільськогосподарських підприємств зовнішній аспект значною мірою взаємопов'язується зі стабільністю соціально-економічного середовища, тобто ефективність державного макроекономічного регулювання ринкової економіки у багатьох випадках може бути визначальною у порівнянні з ефективністю внутрішньогосподарського управління [112, с. 42-47].

Своєю чергою, забезпечення ефективності функціонування сформованого організаційно-економічного механізму управління кредитоспроможністю сільськогосподарських підприємств потребує дотримання спрямованості на досягнення комплексу стратегічних, тактичних і

операційних цілей цього механізму, структуризація яких представлена на рис. 3.2.

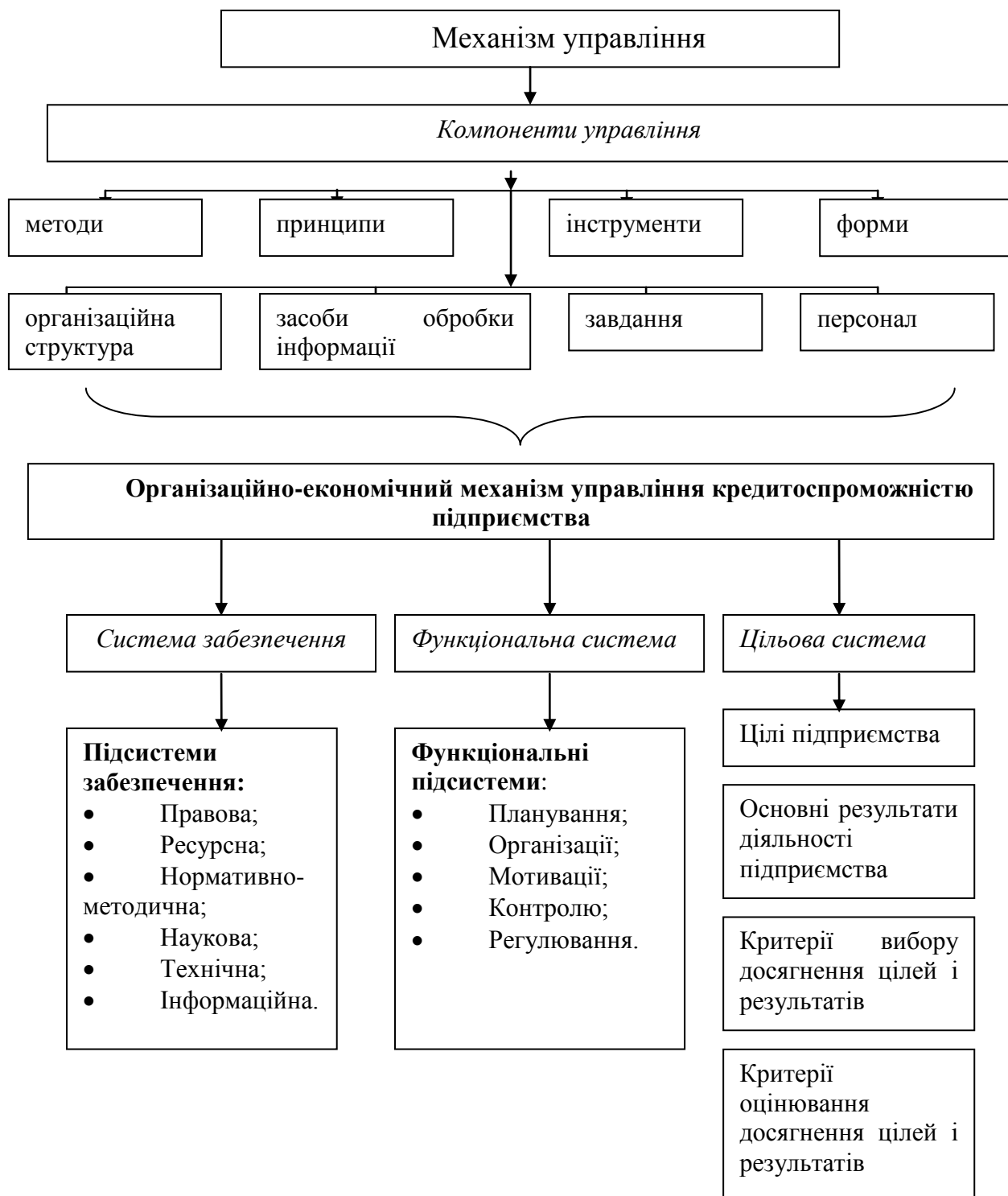

Рис 3.2 Складові елементи організаційно-економічного механізму управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства

Функціонування організаційно-економічного механізму управління кредитоспроможністю має бути спрямоване на організацію цілеспрямованого впливу щодо розвитку господарських бізнес-процесів сільськогосподарських підприємств у межах чотирьох базових складових, серед яких: фінансовий стан і стійкість, ресурсне забезпечення, ефективність використання ресурсів, нарощування та розвиток фінансово-економічного потенціалу.

У зв'язку з цим спроектований організаційно-економічний механізм має забезпечити дотримання стратегічної орієнтації на таке:

1) формування ефективних інструментів та засобів управління фінансовими ресурсами, формування превентивних важелів гарантування фінансової стійкості в умовах наростаючих ринкових ризиків господарювання, організація системи моніторингу параметрів зміни фінансово-економічних індикаторів сільськогосподарського підприємства в динаміці, мінімізація ризиків фінансово-економічної безпеки та захисту комерційних інтересів підприємства, забезпечення належного рівня фінансової платоспроможності та ліквідності підприємств;

2) диверсифікація джерел залучення додаткових фінансово-економічних та господарських ресурсів підприємства, автоматизація процесів оптимального розподілу ресурсних потужностей між стратегічними господарськими бізнес-портфелями, збалансування структури співвідношення власного та позикового капіталу сільськогосподарського підприємства, ідентифікація незадіяних ресурсних джерел і резервів підтримки розвитку структурно-функціональних бізнес-процесів сільськогосподарського підприємства;

3) активізація впровадження інновацій та досягнень науково-технічного прогресу в стратегічні бізнес-процеси сільськогосподарського підприємства, управління показниками ділової активності підприємств, оптимізація використання фінансових ресурсів, капіталу та людської праці в процесі товарно-грошового обміну, реалізація інноваційних управлінських технологій координації стратегічних сфер господарської діяльності;

4) налагодження ефективних механізмів реінвестиції отриманого прибутку, організація безперервного процесу оновлення матеріально-технічних потужностей сільськогосподарського підприємства, становлення процесів розширеного відтворення та сталого розвитку сільськогосподарського підприємства.

Рис. 3.3 Структура організаційно-економічного механізму управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства

Забезпечення ресурсно-функціональної спроможності організаційно-економічного механізму управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства потребує узгодження його стратегічних завдань із базовими функціями менеджменту (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Матриця узгодження пріоритетних завдань організаційно-економічного механізму управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства за базовими функціями менеджменту

	Пріоритетні завдання організаційно-економічного механізму
Аналіз	Оцінювання ефективності використання наявного ресурсного потенціалу; діагностика системної взаємодії підприємства з контрагентами; аналізування маркетингової політики; формування контролінгу системи підтримки прийняття управлінських рішень; проведення досліджень кон'юнктури ринку.
Планування	Складання оптимістичних і песимістичних сценаріїв розвитку бізнес-процесів сільськогосподарського підприємства; довгострокове бюджетування та планування фінансово-економічної діяльності; прогнозування параметрів дестабілізуючого впливу потенційних ризиків і загроз підприємства; моделювання базових індикаторів ефективності використання потенціалу кредитоспроможності підприємства.
Організація	Формування апаратних управлінських структур нарощування кредитоспроможності підприємства; збалансований розподіл повноважень обов'язків і відповідальності між суб'єктами управління; визначення чітких джерел фінансового забезпечення ресурсно-функціональної спроможності цільового механізму; узгодження компонент кредитоспроможності
Мотивація	Збалансування матеріальних і нематеріальних інструментів стимулювання праці; рейтингування ефективності результатів діяльності організаційно-управлінських структур; посилення здорового конкурентного середовища між центрами відповідальності цільового механізму; структуризація формальних і неформальних інституцій
Контроль	Налагодження об'єктивної підсистеми моніторингу індикаторів кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства в межах їх гранично-допустимих значень; впровадження дієвої системи штрафних санкцій за виникнення структурних відхилень; визначення чітких меж відповідальності за кінцеві результати господарювання

Формування організаційно-економічного механізму управління кредитоспроможністю сільськогосподарських підприємств передбачає доцільність розробки його проектної структури на засадах дотримання комплексного науково обґрунтованого підходу. З огляду на це до агрегованих структурних компонентів цільового організаційно-економічного механізму запропоновано відносити такі: інституційно-управлінський блок, ресурсно-

базисна підсистема, техніко-технологічний апарат, структурно-функціональна надбудова.

Інституційно-управлінський блок організаційно-економічного механізму управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства є базисним структурним компонентом реалізації управлінського впливу на процеси формування параметрів забезпечення цієї кредитоспроможності в умовах наростаючих викликів і загроз господарювання. Проектування ресурсно-спроможного інституційно-управлінського блоку потребує комплексної реалізації таких заходів:

1) формування послідовного нормативно-правового забезпечення регулювання бізнес-процесів сільськогосподарського підприємства на засадах збалансування впливу неформального та формального інституційного середовища на процеси прийняття управлінських рішень, побудова інституційного базису управління фінансово-економічними ресурсами (фундаментальні засади реалізації фінансової політики, управління борговим портфелем підприємств, принципи організації ділових відносин із позичальниками та кредиторами), обґрунтування збалансованої моделі розподілу базових функціональних повноважень, обов'язків і відповідальності між організаційно-структурними підрозділами та працівниками підприємства, взаємоузгодження стратегічних, тактичних і операційних цілей сільськогосподарських підприємств, формування ринково-орієнтованої політики максимізації задоволення інтересів і потреб покупців, гарантування інституційної підтримки захисту прав споживачів;

2) розмежування повноважень організаційно-управлінських структур у сфері менеджменту кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства шляхом узгодження управлінсько-координаційних впливів між базовими структурними підрозділами підприємства у сегменті цільової відповідальності (дирекція, фінансово-економічна служба, бухгалтерсько-розрахунковий відділ, маркетингово-збутовий підрозділ, складський сектор тощо), формалізації основного центру відповідальності за процеси

забезпечення належного рівня кредитоспроможності, впровадження принципів і засад антикризового управління з урахуванням впливупотенційних загроз суттєвої зміни ринкової кон'юнктури в умовах виникнення форс-мажорних ситуацій, створення антикризового підрозділу забезпечення ефективного управління фінансово-економічними активами, діяльність якого була би спрямована на протистояння фінансово-економічним загрозам господарювання та унеможливлення ризиків настання банкрутства сільськогосподарського підприємства;

3) розробка науково обґрунтованого методологічного базису оцінювання ефективності використання потенціалу кредитоспроможності через формування комплексної системи фінансово-економічних індикаторів, що піддаються кількісному виміру, в розрізі функціональних складових (фінансовий стан і стабільність, ресурсне забезпечення, ефективність використання активів, здатність до нарощування потенціалу) з урахуванням галузевої специфіки розвитку сільського господарства, обґрунтування граничнодопустимих норм відхилення фактичних результатів господарювання від еталонних значень показників, впровадження практики періодичного складання звітів оцінювання ефективності використання фінансово-економічного потенціалу, а також верифікації інформаційної бази прийняття управлінських рішень у сфері визначення незадіяних резервів для нарощуваннякредитоспроможності сільськогосподарського підприємства.

3.2. Моделювання впливу рівня кредитоспроможності на прибутковість сільськогосподарського підприємства

У сучасних ринкових умовах фундаментом ефективної діяльності сільськогосподарського підприємства є наявність потенціалу кредитоспроможності, високий рівень якого сприяє покращенню конкурентоспроможності підприємства, а також залученню значних за

обсягами позик і зовнішніх інвестицій, збільшенню частки у загальному платоспроможному попиті, створенню сприятливого підґрунтя для співпраці з контрагентами. Високий рівень кредитоспроможності позитивно впливає на забезпечення фінансової автономії, формування гнучкості та адаптивності до змін зовнішнього середовища, нарощування фінансових резервів з метою мінімізації ризиків банкрутства підприємства. Низький рівень кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства є причиною посилення неплатоспроможності та дисбалансів господарсько-інвестиційної діяльності, погіршення фінансового стану, втрати ринкової ніші та послаблення позицій на ринку. Надвисокий рівень кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства є причиною диспропорцій стабільного розвитку та надмірної диверсифікації бізнесу. Так, стабільність розвитку суб'єктів сільського господарства корелює зі ступенем фінансової незалежності й ефективності фінансового менеджменту, незадовільні рівні яких є причинами виникнення криз і погіршення фінансового стану, що, відповідно, призводить до послаблення рівня кредитоспроможності підприємства.

Сучасні підходи до аналізу кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства здебільшого передбачають поетапну оцінку фінансового стану підприємства за відповідними параметрами, вибір яких залежить від часових критеріїв, характеру інформаційних ресурсів і ступеня розробленості методичного алгоритму.

Практично всі галузі економіки охоплюють ідею, що підприємства намагаються максимізувати прибуток. Тим не менш, хоча деякі підприємства значно прибутковіші, ніж інші, більшість з них отримує лише конкурентоспроможну норму прибутку. Необхідно проаналізувати економетричну модель, яка бере свій початок з економіки вичерпних ресурсів. Дана модель виділяє певні змінні як основні визначальні фактори прибутковості. Зокрема, перша змінна акцентує увагу на відношенні ліквідних активів до короткострокової заборгованості, друга - вказує на

частку залучених ресурсів у структурі джерел фінансування діяльності підприємства, третя зосереджується на класі ризику підприємства, і остання наголошує на дефіциті ресурсів.

Запропонована економетрична модель прибутковості сільськогосподарського підприємства бере початок у традиціях, які розглядають економіку фінансово-господарської діяльності з різних ракурсів. Тим не менш, хоча деякі краще характеризуються як пошуки емпіричних закономірностей, їх можна раціоналізувати економічною теорією. Тільки передбачається причинно-наслідковий зв'язок між концентрацією залучених ресурсів та рентабельністю діяльності.

Причинно-наслідкові зв'язки в моделі оцінюються шляхом обчислення головних компонентів матриці ендогенних змінних, інтерпретація компонентів, які мають найбільшу пояснювальну силу, та оцінка того, як вихідні змінні пов'язані з цими компонентами. Іншими словами, необхідно розкрити важливі взаємозв'язки — ті, які пояснюють велику частку тимчасових рядів варіацій у даних.

Ця методика застосовується до даних з виробництва продукції рослинництва та послуг у сільському господарстві досліджуваного сільськогосподарського підприємства. Необхідно зауважити, що зв'язок між змінною відношення ліквідних активів до короткострокової заборгованості і прибутковістю підприємства був в цілому позитивним, але не обов'язково сильним. Якщо агрегувати дисперсію частки продажів підприємства, ця змінна обернено пропорційна показнику індекс Гіршмана Герфідаля (ННІ) концентрації виробництва.

Хоча 5 років недостатньо, щоб оцінити динамічну модель, це приблизна тривалість ділового циклу. Спостереження - це підприємство, i , на стадії виробництва j , $j = 1, 2$, протягом року t , $t = t_1, \dots, T_i$. На основі вихідних даних було побудовано ряд змінних. Реальна норма прибутку в відсотках позначається $RPROFIT_{it}$ при діленні на дохід і $APROFIT_{it}$ при діленні на активи. Було побудовано чотири змінні визначення залежності рівня

кредитоспроможності підприємства від його прибутковості. Перша — Індекс концентрації Гіршмана Герфіндаля, $CHNI_{kt}$, який є сумою зведених у квадрат часток обсягу виробництва підприємства, які працюють на товарному ринку k в рік t . Друга, коефіцієнт фінансової стійкості підприємства, KFS_{kt} . Третя – це бета-версія прибутковості продукції, $CBETA_{k}$, яка розраховується як $COV(r_k, r_m)/VAR(r_m)$. Для цього розрахунку r_k - це швидкість підвищення ціни на продукцію k , і r_m є середнім загальним прибутком підприємства. Для оцінки бета використовувалися місячні дані за період 2016–2020 років. Кінцева змінна товарного ринку, $CCUMEX_{kt}$, вимірює кумулятивний коефіцієнт кожного виду продукції.

Змінні підприємства окрім норм прибутку, є середньозваженими, де є вагові показники частки доходу або виробництва. Іншими словами, w_{ikt} (W_{ikt}) — це частка доходу підприємства, що надходить від його операцій на товарному ринку k в році t . Перші дві змінних підприємства є його ННІ та його KFS_{kt} , які є середньозваженими показниками товарного ринку.

$$FNHI_{it} = w_{ikt} CHNI_{kt} \quad (3.1)$$

$$FKFS_{kt} = w_{ikt} KFS_{kt} \quad (3.2)$$

Третя змінна — частка ринку i , $FMKTSH_{it}$, яка є середньозваженою величиною його частки на товарних ринках, на яких працює підприємство,

$$FMKTSH_{it} = w_{ikt} SHARE_{ikt}; \quad (3.3)$$

де $SHARE_{ikt}$ – частка випуску продукції підприємства на ринку k за рік t . Ця змінна визначається у відсотках.

Необхідно надати ряд коментарів до даних. По-перше, про відносні переваги різних показників рентабельності. В даному дослідженні використовується показник $RPROFIT$, що в літературі часто ототожнюють з маржою ціни/витрати. Основним недоліком використання цього показника є те, що норми амортизації і конкурентоспроможні норми прибутку відрізняються в різних підгалузях. Перевага нормалізації шляхом визначення обсягу продажів полягає в тому, що дані про продажі набагато надійніші, ніж дані про величину капіталу. Однак загалом використання будь-яких

облікових даних має свої обмеження. Прибуток реєструється підприємством, а не кожним ринком, на якому працює підприємство. Доходи, навпаки, можна точно побудувати для кожного ринку, і ці доходи використовуються для формування ваг, які входять до побудови змінних економетричної моделі підприємства. Всі ці змінні є потенційно екзогенними. Більше того, без екзогенних змінних на рівні підприємства, таких як ціни факторів, характерні для підприємства, важко знайти інструменти, які можна було б використати в регресійному аналізі. З цієї причини прийнято описовий підхід. Зокрема, використано основні компоненти для аналізу варіації в даних.

Основні компоненти перетворюють набір змінних X в новий набір змінних Z , які попарно некорельовані. Крім того, перша зі змінних (або компонентів) Z має максимально можливу дисперсію, друга змінна має максимум серед тих, що є не співвідноситься з першою і так далі. Якщо в вихідних даних є M змінних, x_l , $l = 1, \dots, M$, і якщо ці змінні не є ідеально колінеарними, завжди можна знайти M лінійно незалежні компоненти, z_l , $l = 1, \dots, M$, які пояснюють всі варіації в X .

Однак часто буває, що компоненти $m < M$ пояснюють дуже велику частку варіації. Компоненти є лінійними комбінаціями вихідних змінних, і не завжди можна дати кожному економічне тлумачення. Однак іноді можна. Можна інтерпретувати компоненти, можна розрахувати коефіцієнти кореляції між кожним компонентом і кожною з вихідних змінних. Можна також розрахувати частку варіації в кожному x_l , яка пов'язана з кожним компонентом.

Процедура полягає в розгляді матриці X , яка складається з трьох екзогенних змінних підприємства, наведених вище, плюс експоненційний тренд ($M = 4$). Розраховано чотири основних компонентів. Число m , яке зберігається, вибирається як число найменшої кількості компонентів, що пояснює щонайменше 95% варіації X . Потім проводиться спроба для інтерпретації збережених компонентів і кореляції між вихідними змінними та ці компоненти обчислюються.

В таблиці 3.2 показано внесок основних компонентів у загальну варіацію X , як окремо, так і разом, для обох підгалузей виробництва.

Таблиця 3.2

Внесок основних компонентів у варіацію

Компонент	1	2	3
<i>Виробництво продукції рослинництва</i> Внесок	0,84	0,12	0,04
Кумулятивний внесок	0,84	0,96	0,99
<i>Послуги в сільському господарстві</i> Внесок	0,62	0,29	0,07
Кумулятивний внесок	0,62	0,91	0,98

Можна побачити, що перший компонент становить понад 60 % варіації, другий – приблизно 10-30 %, а третій на 4–7 %. Тому для останнього компоненту залишилося дуже мало варіацій компоненти для пояснення. Причому, враховуючи правило утримання компонентів, перші два зберігаються для виробництва продукції рослинництва, а перші три – для послуг в сільському господарстві.

Таблиця 3.2 містить коефіцієнти кореляції між кожною змінною в X і збереженими компонентами для обох підгалузей виробництва. Перший компонент є прибутком, RPROFIT, другий, по суті, є премією за ризик, FBETA, третій – це частка ринку, FMKTSH. Кореляція між цими змінними та відповідними компонентами в цілому становить принаймні 0,95 в усіх чотирьох випадках. Зокрема, це означає, що RPROFIT і FMKTSH ортогональні один до одного у послугах в сільському господарстві. Іншими словами, у цій підгалузі немає системного взаємозв'язку між ринковою часткою підприємства та його прибутковістю, а на ринку — менші підприємства так само вигідні, як і більші. Тому варіації FMKTSH є значними.

Однак ця різниця не пов'язана з прибутковістю. Крім того, цей висновок означає, що, якщо існує кореляція між прибутковістю та кредитоспроможністю, це не може бути пов'язано з неможливістю

контролювати загальний причинний фактор, кредитоспроможність. Оскільки перші три компоненти можна інтерпретувати як прибуток, систематичний ризик і частку ринку, відповідно, можна дослідити, як змінні пов'язані з рештою змінних. Зокрема, кореляції в таблиці 3.3 ще раз підкреслюють той факт, що частка ринку підприємства не корелює з його прибутковістю, як це втілено в першому компоненті.

Таблиця 3.3

Коефіцієнти кореляції

Змінні	Компонент		
	1	2	3
<i>Виробництво продукції рослинництва</i> RPROFIT	0,996**	-0,028	-
FHHI	0,217**	0,674**	-
FMKTSH	0,101	0,457**	-
FBETA	0,177**	0,967**	-
TREND	-0,143*	0,042	-
<i>Послуги в сільському господарстві</i> RPROFIT	0,995**	0,070	0,004
FHHI	0,271**	0,461**	0,252**
FMKTSH	-0,049	0,075	0,991**
FBETA	0,016	0,989**	-0,031
TREND	0,014	-0,018	0,079

*Позначає значущість на рівні 5 %.

**Позначає значущість на рівні 1 %.

Згідно даних таблиці 3.4 показує, можна зробити висновок, що змінна кредитоспроможності, FHHI, позитивно корелює з усіма компонентами. Більше того, ці кореляції є значущими на рівні 1%. Отже, якщо підприємство, працює на концентрованих ринках, є більш прибутковими та має вищий рівень кредитоспроможності. Рівень кредитоспроможності, FBETA, який пропорційний премії за ризик підприємства, позитивно корелює з прибутком у виробництві сільськогосподарської продукції, але не в виробництві послуг. Результати є змішаними, і CAPM отримує лише часткову підтримку. Цей висновок, однак, може бути просто пов'язано з тим, що всі оцінені бета-версії невеликі, а це означає, що підприємство не має високої норми

прибутку як компенсацію за ризик. Прибуток не має тенденції до зростання. Насправді, є спадна тенденція до рентабельності сільськогосподарського виробництва.

Надійність результатів оцінювали кількома способами. Зокрема, розрахунки були перероблені з використанням прибутку, поділеного на активи, APROFIT, як альтернативної міри прибутковості, використовуючи коефіцієнт концентрації сільськогосподарського підприємства, FCR, як альтернативну міру структури ринку, змінна, FMAXSH, як альтернативний показник кредитоспроможності, а також з FCUMEX як альтернативний показник дефіциту ресурсів. Крім того, існує специфічна для підприємства тенденція, яка залежить від рівня кредитоспроможності підприємства, FBETA. Рівень кредитоспроможності змінювався залежно від року. Жодна з альтернативних специфікацій, однак, не змінили якісний характер висновків.

Для остаточного тесту специфікації було проведено розрахунки для кожного року в даних. Виявлено, що зв'язок між прибутком і кредитоспроможністю є сильнішим в умовах економічного спаду. Цей висновок може свідчити про те, що прибуток позитивно пов'язаний з рівнем кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства.

Таким чином, було досліджено економетричну модель залежності рівня кредитоспроможності від прибутковості сільськогосподарського підприємства, яка зосереджується на різних детермінантах прибутковості. Перша модель, кредитоспроможність – поведінка – продуктивність (SCP), передбачає, що кредитоспроможність підприємства, буде найважливішим його визначальним фактором прибутку. Друга передбачає, що підприємство з великою часткою ринку буде прибутковим і що невиконання умов щодо частки ринку може призвести до упередження результатів випробувань моделей SCP. Третя виділяє клас ризику підприємства і передбачає, що підприємства повинні нести більше систематичного ризику, що принесе вищі норми прибутку. Четверта прогнозує тимчасове збільшення прибутку в міру виснаження резервів підприємства і отримання дефіцитної ціни.

Хоча інколи взаємно суперечливі, прогнози економетричних моделей можуть бути раціоналізовані іншими теоріями. Питання про те, що насправді визначає підприємство рентабельним та кредитоспроможним є емпіричним питанням. Прибуток підприємства позитивно і суттєво пов'язаний із рівнем його кредитоспроможності і цим взаємозв'язком відповідає всім специфікаціям, які були оцінені. Частка ринку підприємства, навпаки, визначається не пов'язаною з його прибутковістю. Це означає, що частка ринку не є важливим фактором, що визначає прибутковість на ринках сільськогосподарської продукції. Премія за ризик підприємства, який є мірою систематичного ризику, що підприємство повинне нести, виявляється позитивно корелює з рентабельністю у виробництві сільськогосподарської продукції, але не в послугах. Оскільки невелике підприємство повинно більше розширюватися під час підйому і менше скорочуватися під час спаду, розраховані моделі передбачають, що розмір, навіть якщо він не є основним визначальним фактором прибутковості, буде позитивно корелювати з нею. Крім того, це не лише короткострокове явище, оскільки в сільськогосподарському виробництві з вичерпними ресурсами, потужності більш схильні визначатися резервами, ніж за граничними витратами.

Зовнішнє середовище формує відповідні умови, до яких підприємство повинно адаптуватися задля забезпечення високого рівня кредитоспроможності, а внутрішнє середовище визначає можливості мобілізації і використання необхідних ресурсів для досягнення оптимального рівня реалізації економічного потенціалу. Тому виникає необхідність формування системи моніторингу кредитоспроможності підприємства, умовою ефективної імплементації якого є врахування факторів зовнішнього середовища. Варто наголосити, що система моніторингу рівня кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства має відповідати принципам оптимізації ресурсів, мобільності та гнучкості діяльності, адаптивності до змін зовнішньосередовища. Такий підхід до її формування дасть змогу здійснювати діагностику рівня кредитоспроможності

сільськогосподарського підприємства на основі спеціального інструментарію.

3.3 Формування ресурсного забезпечення зміцнення кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства

Усвідомлення недоліків відносно фінансово-економічних умов комерційної діяльності сільськогосподарського підприємства дозволяє усунути найбільш істотні об'єктивні перешкоди, а також стимулювати реалізацію сприятливих чинників розвитку і покращення її системно-структурних характеристик. Тому важливо при дослідженні умов та чинників розвитку сільськогосподарського підприємства враховувати не лише напрями їх впливу, але й їх повноцінність відносно виконання всіх функцій процесу управління кредитоспроможністю. Важливо, щоб при аналізі сукупності макроекономічних тенденцій були зроблені висновки відносно усієї системи зовнішнього впливу на фінансово-економічний стан сільськогосподарського підприємства.

Складність завдання формування ресурсного забезпечення зміцнення рівня кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства зумовлює необхідність всебічного системного дослідження його ресурсних складових і визначення базових блоків-напрямів, за якими доцільне здійснення комплексу заходів формування, а надалі – ефективного використання потенціалу.

Отже, формування ресурсного забезпечення кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства являє собою систему, яка складається з блоків складових кредитоспроможності та їх комплексного забезпечення всіма видами ресурсів, необхідних для ефективної діяльності сільськогосподарського підприємства та його стратегічного розвитку.

Напрями формування ресурсного забезпечення управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства представлені на

рис. 3.4. Так, базовим блоком, який формує матеріальну основу здійснення операційної та фінансово-господарської діяльності сільськогосподарського підприємства, є блок основної виробничої діяльності. Ресурсами, необхідними для його функціонування, виступають у першу чергу матеріальні ресурси і запаси.

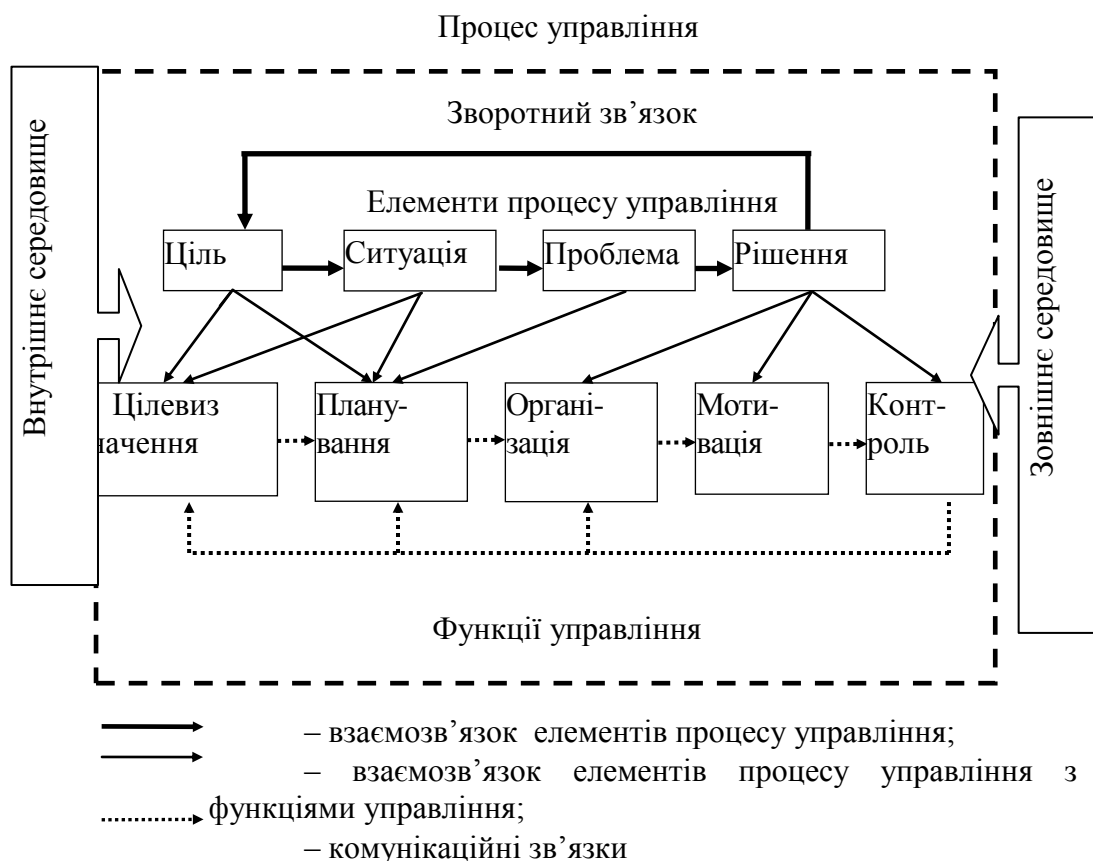

Рис. 3.4. Взаємозв'язок елементів процесу управління формуванням ресурсного забезпечення кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства

Потенціал основної сільськогосподарської діяльності підприємства формується за рахунок створення, залучення та подальшого ефективного використання основних засобів: будівель, приміщень, машин та обладнання; автотранспортних засобів; наявності необхідних складських приміщень і комунікацій, які забезпечують освітлення, опалення, вентиляцію та інше необхідне для функціонування об'єктів сільськогосподарського виробництва.

Відтак достатня забезпеченість і раціонально-ефективне використання сільськогосподарським підприємством матеріальних, товарних, кадрових та техніко-технологічних ресурсів дозволяє оптимізувати обсяги фінансового ресурсу, необхідного для їх залучення, та підвищити економічну ефективність їх використання, що сприятиме нарощуванню кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства.

Окремим напрямом формування ресурсного забезпечення управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства є блок логістично-складського забезпечення. Сучасне сільськогосподарське виробництво будується на засадах розбудови логістичних систем та управління логістичними потоками як у межах технологічного процесу через управління асортиментом і запасами, так і у взаємодії із зовнішнім середовищем та участі у ланцюгах постачання. Тому все більш важливим аспектом ефективної фінансово-господарської діяльності є застосування сучасних логістичних концепцій. Це дозволяє зменшити обсяги оборотних коштів, необхідних для функціонування підприємства та формування його запасів, і водночас збільшити асортимент продукції, без зростання витрат на закупівлю і формування запасів. Таким чином, сучасне логістично-складське забезпечення дає можливість на якісно новому рівні управляти процесами виробництва, логістикою внутрішньовиробничого переміщення та продажу продукції із застосуванням сучасних концепцій, методів, засобів і технологій, що забезпечують високий рівень планування, синхронізації, координації діяльності і, таким чином, оптимізують використання ресурсів підприємства, що позитивно позначається на ресурсозабезпеченості та економічній ефективності як ключових складових кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства.

У сучасних умовах активно проваджуються логістичні інструменти вдосконалення, оптимізації управління запасами, процесами складського зберігання, цифровізацією обліку та обслуговування. Для організації та управління логістичними процесами, обладнанням та програмами необхідні

кадрові ресурси, які мають досвід та навички роботи з відповідними технологіями. Зростає актуальність організації та проведення навчання, підвищення кваліфікації персоналу і провадження програм наставництва. Політика у цьому напрямі сприятиме розвитку інтелектуально-кадрового забезпечення сільськогосподарського підприємства – ключового ресурсу в системі управління зміцнення кредитоспроможності.

Важливим ресурсним аспектом у забезпеченні посилення кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства є налагодження системи контролю із застосуванням сучасних технічних засобів, інформаційних електронних комунікацій, що забезпечують як контроль за роботою персоналу, так і безпеку їх матеріальних ресурсів.

Блок економічної ефективності при формуванні ресурсного забезпечення кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства базується на необхідності вдосконалення процесів управління матеріальними, фінансовими, кадровими, техніко-технологічними ресурсами. Відтак впроваджені інструменти та засоби у цьому напрямі передбачають орієнтацію сільськогосподарського підприємства на інтенсивний шлях розвитку, забезпечення високої динаміки продажу продукції та обігу запасів, зростання часткової та інтегральної ефективності. Отже, для реалізації завдань цього блоку необхідними є дослідження, спрямовані на виявлення резервів зміцнення кредитоспроможності і розвитку сільськогосподарського підприємства у підсумку впровадження нових інноваційних технологій, удосконалення організації технологічних бізнес-процесів у системі зростання ефективності операційної діяльності сільськогосподарського підприємства. Слід зауважити, що узагальнюючим показником фінансово-економічної ефективності в бізнесі традиційно вважається відношення обсягу прибутку до загального обсягу інвестицій у виробництво. Тож, посилення кредитоспроможності безпосередньо пов'язано зі зростанням обсягів продажу продукції та прибутку підприємства. Досягнення такого результату

можливе за впровадження сучасних методів управління підприємством і ефективного використання його ресурсів.

Таким чином, планування впровадження та реалізація заходів, спрямованих на зростання фінансово-економічної ефективності функціонування підприємства, потребує вдосконалення роботи менеджменту на всіх рівнях, впровадження сучасних методів, інструментів управління та розбудови сучасних комунікацій взаємозв'язків і взаємодії між структурними підрозділами суб'єкта господарювання, що дає змогу уніфікувати, стандартизувати процеси та унеможливує помилки в роботі, викликані суб'єктивними факторами. Це дає можливість оптимізувати процеси, зменшити вплив людського фактора на ефективність, пришвидшити процеси виробництва та реалізації, наростити їх ефективність. Водночас оптимізація ресурсів забезпечує їх економію, оскільки мінімізує зайві додаткові функції, операції, дає можливість вивільнити ресурси і покращити їх перерозподіл із ефективнішим використанням на інших ділянках бізнесу.

Необхідно зазначити, що найбільш важливим напрямом ресурсного забезпечення управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства є блок управління фінансами.

Фінансові ресурси акумулюються підприємством для формування потрібних для його функціонування активів, покриття витрат, залучення всіх фондів і резервів. Вони призначені для покриття витрат за товари та послуги, надані постачальниками, виконання зобов'язань перед державою і кредиторами, оплати праці, здійснення витрат із формування капіталу та основних засобів, становлення системи просування та стимулювання продажу товарів, покриття інших витрат.

Потрібно зробити висновок, що фінансові ресурси сільськогосподарського підприємства, з одного боку, виступають елементом системи ресурсного забезпечення бізнесу. Відтак їх ефективне використання забезпечує зростання фінансово-економічної ефективності функціонування підприємства як однієї з провідних складових кредитоспроможності. З іншої

сторони, раціональний розподіл фінансових засобів безпосередньо визначає структуру капіталу сільськогосподарського підприємства. А це прямий шлях до формування необхідного фінансового стану суб'єкта господарювання. Відтак залучення й ефективне використання фінансового ресурсу має синергічний ефект у контексті підвищення ефективності політики зростання кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства.

Достатні обсяги й ефективне використання фінансових засобів забезпечує стабільний фінансовий стан підприємства, його фінансову стійкість, платоспроможність, ліквідність. Саме тому ефективне використання та пошук шляхів нарощування власних фінансових ресурсів є прямим шляхом до зміцнення кредитоспроможності підприємства.

Достатньо узагальнюючою та системною сферою управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства є забезпечення його конкурентоспроможності. Ключовими ресурсами, які формують високий рівень конкурентоспроможності, є нематеріальні ресурси: торгові марки та товарні знаки, гудвіл, права доступу до ресурсів, майнових і немайнових прав, активів тощо. Загалом конкурентоспроможність сільськогосподарського підприємства формується як комплекс широти та якості асортименту продукції, відомості та активності на ринку торговельних марок тощо. Зростання рівня конкурентоспроможності підприємства залежить і від якості продукції, надання комплексу додаткових супутніх послуг, таких як кваліфіковане консультування, доставка, інформаційні послуги. Проте необхідною передумовою цього є інтелектуально-кадрові ресурси підприємства, а також повноцінна та якісна інноваційна діяльність. Інтелектуально-кадрові ресурси сільськогосподарського підприємства - це в першу чергу якісний підбір управлінського персоналу, фахівців високого рівня та компетентності, забезпеченість аналітиками, науково-технічними кадрами, здатними створювати та впроваджувати технологічні інновації, пов'язані з реагуванням на потреби ринку, генеруванням та реалізацією нових ідей і реалізацією інноваційних проектів.

Окрім того, в контексті стратегічних передумов до зміцнення конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства актуалізується завдання формування такого елемента ресурсного забезпечення управління кредитоспроможністю, як його інвестиційно-інноваційне забезпечення. У свою чергу, покращення інвестиційно-інноваційного забезпечення потенціалу кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства передбачає наявність на підприємствах кваліфікованих кадрів передовсім управлінського персоналу, фахівців інформаційно-телекомунікаційних технологій, науково-технічних фахівців, здатних продукувати інноваційні ідеї, впроваджувати нові інноваційні рішення, активуючи принципово нові методи просування і продажу сільськогосподарської продукції. Проте активність у розробці та впровадженні інновацій, масштаб, системність інноваційних змін, удосконалень залежать від здатності сільськогосподарського підприємства залучати інвестиційні ресурси з тривалим терміном окупності та спрямованістю на зміцнення кредитоспроможності підприємства.

Власне, інвестиційні ресурси залучаються з огляду на перспективи стратегічного розвитку бізнесу. В цьому аспекті важливим стає визначення основ та елементів стратегії розвитку сільськогосподарського підприємства з урахуванням можливостей його ресурсного забезпечення, наявних резервів і зовнішніх ринкових факторів, динаміки характеристик платоспроможності споживчого попиту, тенденцій розвитку конкуренції.

Відтак актуальним завданням проектування потенціалу кредитоспроможності у контексті стратегічного розвитку сільськогосподарського підприємства є дослідження можливостей, стійкості ресурсного потенціалу та перспектив його адаптування із застосуванням сучасних методів планування та економічного прогнозування. В цьому аспекті важливим є використання інтелектуально-кадрових, кадрових ресурсів підприємства, фахівців, які здатні здійснити відповідні дослідження, забезпечити стратегування та реалізацію планів стратегічного розвитку.

Результатом реалізації стратегії зміцнення потенціалу кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства повинні стати: розширення фінансово-господарської діяльності, вихід на нові ринкові сегменти; розширення асортименту продукції; охоплення нових груп споживачів; цифровізація процесів обслуговування тощо. Відповідно, стратегічний розвиток реалізується на засадах втілення інвестиційно-інноваційних проектів, модернізації техніко-технологічної бази сільськогосподарського виробництва, цифровізації внутрішніх і зовнішніх технологічних процесів, впровадження систем моніторингу і контролю формування та реалізації потенціалу кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства.

Стратегічно важливим аспектом при формуванні ресурсного забезпечення управління потенціалом кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства є блок інформаційно-комунікаційного забезпечення. В сучасних умовах інформаційно-комунікаційні ресурси набувають особливої ваги та значення, оскільки саме вони є основними засобами як отримання, так і аналізування інформації, необхідної для задоволення всіх потреб системи менеджменту розвитку бізнесу. Основними ресурсами цього блоку виступають сайти, інтернет-площадки, на яких здійснюється позиціонування продукції сільськогосподарського підприємства. З розвитком сучасних технологій саме мережа Інтернет дає нові можливості поширення інформації задля охоплення нових ринкових сегментів на різних територіях, без здійснення матеріальних витрат. Проте слід зазначити: незважаючи на те, що формування і просування таких інформаційних ресурсів потребує значних обсягів капіталовкладень, саме даний напрям комунікації з покупцями стає все більш потужним і перспективним і ця тенденція зростає.

Водночас створення, впровадження, інтеграція, просування і подальше обслуговування інформаційно-комунікаційних ресурсів, онлайн-продуктів та всього комплексу програмних продуктів, необхідних для забезпечення

операційної діяльності сільськогосподарського підприємства, потребує залучення та активного використання інтелектуально-кадрових ресурсів. Важливою складовою для забезпечення цього напряму зміцнення потенціалу кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства є програмні продукти, необхідні для розвитку системи інформаційних комунікацій, спрощення розрахунково-касового обслуговування і загалом планування операційної та стратегічної діяльності сільськогосподарського підприємства.

Разом із тенденцією до зміцнення конкурентних позицій підприємства на ринку розвивається і розширюється потенціал його кредитоспроможності, удосконалюється техніко-технологічна база фінансово-господарської діяльності, збільшуються обсяги продажу продукції. Втім, надалі динаміка зростання припиняється, хоча цей період стає найбільш продуктивним та прибутковим для підприємства, адже інвестиційні вкладення попередніх періодів до того часу вже повернуто, а рівень прибутковості високий та стабільний. На цьому етапі розвивається так звана “пастка розвитку”, коли загальні витрати фінансово-господарської діяльності зростають у зв'язку з ускладненням управління значним ресурсним забезпеченням і активами бізнесу, зростаючими потребами в оновленні основних засобів та технологій, ефективному використанні внутрішніх вивільнених фінансових ресурсів у підсумку вимивання обігових коштів та їх накопичення на складах у вигляді менш ліквідних товарних запасів.

Таким чином, поступово потенціал кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства підходить до періоду свого спаду, що закономірно. Настає криза браку ресурсів, необхідних для відновлення процесів розвитку підприємства.

Зміщення акцентів у бік залучення й ефективного використання інноваційно-технологічних ресурсів на засадах системних стратегічних дій, спрямованих на зміцнення потенціалу кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства, створює необхідні економічні засади для відхилення спаду активності, зміцнення стійкості фінансово-

економічного потенціалу підприємства, забезпечення його подальшого розширеного зростання завдяки переходу на новий етап його фінансово-господарської активності та розвитку.

Висновки до розділу 3

1. Наростаючі виклики і загрози розвитку сільськогосподарського підприємства вимагають обґрунтування ефективних підходів до забезпечення належного рівня їх кредитоспроможності. З огляду на це розроблено комплекс заходів, які спрямовані на формування організаційно-економічного механізму управління кредитоспроможністю, що агрегується з таких компонент, як: 1) інституційно-управлінський блок (нормативно-правове регулювання бізнес-процесів, удосконалення організаційно-управлінської структури, формування методологічного базису аналізування ефективності використання фінансово-економічного потенціалу підприємства); 2) ресурсно-базисна підсистема (вдосконалення бюджетування господарської діяльності, диверсифікація джерел залучення ресурсів, мультиплікація процесів нарощування фінансово-економічного потенціалу); 3) техніко-технологічний апарат (формування чітких процедур і регламентів розвитку бізнес-процесів, стимулювання горизонтально-вертикальних функціональних взаємозв'язків, оптимізація матеріальних і нематеріальних логістичних потоків); 4) структурно-функціональна надбудова (формування менеджерського інструментарію розвитку бізнес-процесів, налагодження моніторингу фінансово-економічних потоків, створення підсистеми забезпечення кредитоспроможності).

2. Запропонований метод оцінювання кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства із урахуванням коливань стійкості та факторів зовнішнього середовища на основі мультиплікативного підходу дозволяє визначати рівень реалізації потенціалу, стійкості фінансово-економічного стану. Розроблений підхід сприяє підвищенню обґрунтованості

управлінських рішень при визначенні сфер зростання рівня адаптованості сільськогосподарського підприємства до впливу факторів навколишнього середовища.

3. Дослідження, пов'язані з управлінням кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства, є багатокомпонентними і поетапними, тому вимагають детального поглиблення з точки зору як методики, так і її впровадження. Саме на цьому рівні управління необхідно виявляти можливості сільськогосподарського підприємства у контексті нарощування кредитоспроможності. Запропонована система моніторингу кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства складається з окремих підсистем: основної (інформаційно-методологічної) і додаткової, що забезпечує організаційну та технічну підтримку.

4. Формування ресурсного забезпечення управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства потребує залучення та ефективного використання фінансових, матеріальних та нематеріальних, інтелектуально-кадрових, техніко-технологічних активів і ресурсів за визначеними блоками – напрямками, що дасть можливість ефективно функціонувати, зміцнювати конкурентоспроможність і забезпечувати подальший стратегічний розвиток.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Для виконання мети дипломної роботи було обґрунтовано теоретико-методичні засади і розроблено практичні рекомендації щодо вдосконалення управління кредитоспроможністю сільськогосподарських підприємств.

1. У підсумку аналізу теоретико-методичних підходів до формулювання дефініцій кредитоспроможності та фінансово-економічної стійкості, фінансового стану, потенціалу сільськогосподарських підприємств встановлено, що під потенціалом кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства потрібно розуміти характеристику його здатності забезпечувати стійкий фінансовий стан. Методологія аналізу потенціалу кредитоспроможності підприємства передбачає надання характеристики за системою відповідних показників, які в комплексі розкривають стан таких його структурних компонент, як: фінансовий стан та стійкість; ресурсне забезпечення; ефективність використання ресурсів; нарощування та розвиток потенціалу.

2. Загальна методологія дослідження кредитоспроможності передбачає врахування та узгодження методів, способів та показників оцінювання таких комплексних фінансово-економічних параметрів сільськогосподарських підприємств, як фінансова стійкість, фінансовий стан та економічна стійкість. Результати вивчення існуючих методичних підходів до аналізу кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств підтвердили тезу щодо різновекторності сучасних наукових досліджень у даному питанні. Відсутність єдиної методики поряд із обчисленням великої кількості індикаторів робить процес діагностики кредитоспроможності трудомістким, погіршуючи його якість, адже окремі показники тісно пов'язані між собою, а інші оцінюють одні і ті самі аспекти кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств. Серед методів оцінювання кредитоспроможності найбільш часто використовуваним є коефіцієнтний та інтегральний.

3. У підсумку узагальнення теоретико-методичних засад у сфері управління складними системними фінансово-економічними категоріями, важливо розуміти стратегічну етапність розвитку, зміцнення та ефективного використання потенціалу кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств, яка, своєю чергою, визначає особливості економічної стратегії, а також напрями зміни векторів менеджменту фінансово-економічного стану суб'єктів господарювання. Зокрема, на етапі формування потенціалу ключовим слугує накопичення достатнього фінансового ресурсу; нарощування – збільшення чисельності фінансово та економічно самодостатніх об'єктів; реалізації потенціалу – посилення факторних конкурентних переваг підприємства в цілому, так і логістично-транспортною і складською інфраструктурою; утримання позицій – подальшого нарощення кредитоспроможності на основі господарської диверсифікації бізнесу та фінансової диверсифікації інструментів розміщення капіталу. Закономірно, що на кожному з етапів більш актуальним є застосування тих чи інших механізмів (у відповідності з їх ув'язанням із найбільш доречними інструментами управління) управління кредитоспроможністю.

4. Провівши організаційно-економічну характеристику фінансово-господарської діяльності досліджуваного сільськогосподарського підприємства Дніпропетровська дослідна станція Інституту овочівництва і баштанництва Національної академії аграрних наук України, можна сказати, що в структурі товарної продукції переважає продукція рослинництва серед загального обсягу, зокрема пшениця озима складає 42,49 %, соняшник складає 46,71 %. Середньорічна вартість основних фондів за останні 5 років стала більше на 3253128 грн., і склала в 2020 році 3367944 грн. Середньорічна вартість оборотних фондів також збільшилась і становить в звітному році 1676872 грн. Фондозабезпеченість в розрахунку на 100 га с.-г. угідь також збільшилась на 918962 грн. у 2020 році порівняно з 2016 р. Загальна сума активів підприємства збільшувалась за аналізований період. Так, сума активів у 2020 р. на 8214543 грн. більше за суму активів у 2016 р.

Збільшення відбулось здебільшого за рахунок збільшення вартості основних засобів, підвищення запасів та збільшення нематеріальних активів.

5. Система моніторингу кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства є сукупністю етапів діагностики із завданнями ідентифікації поточного рівня реалізації фінансово-економічного потенціалу, стійкості фінансово-економічного стану, виявлення коливань стійкості, оцінювання зовнішнього середовища та формування відповідних проактивних механізмів щодо нарощування кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства.

6. Реалізація моніторингу кредитоспроможності дозволить виявляти характерні тенденції стійкості, вплив зовнішнього та внутрішнього середовища на його реалізацію через розрахунок коливань стійкості, ідентифікувати джерела порушення балансу фінансового стану сільськогосподарського підприємства.

7. Наростаючі виклики і загрози розвитку сільськогосподарського підприємства вимагають обґрунтування ефективних підходів до забезпечення належного рівня їх кредитоспроможності. З огляду на це розроблено комплекс заходів, які спрямовані на формування організаційно-економічного механізму управління кредитоспроможністю, що агрегується з таких компонент, як: 1) інституційно-управлінський блок (нормативно-правове регулювання бізнес-процесів, удосконалення організаційно-управлінської структури, формування методологічного базису аналізування ефективності використання фінансово-економічного потенціалу підприємства); 2) ресурсно-базисна підсистема (вдосконалення бюджетування господарської діяльності, диверсифікація джерел залучення ресурсів, мультиплікація процесів нарощування фінансово-економічного потенціалу); 3) техніко-технологічний апарат (формування чітких процедур і регламентів розвитку бізнес-процесів, стимулювання горизонтально-вертикальних функціональних взаємозв'язків, оптимізація матеріальних і нематеріальних логістичних потоків); 4) структурно-функціональна надбудова (формування

менеджерського інструментарію розвитку бізнес-процесів, налагодження моніторингу фінансово-економічних потоків, створення підсистеми забезпечення кредитоспроможності).

8. Запропонований метод оцінювання кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства із урахуванням коливань стійкості та факторів зовнішнього середовища на основі мультиплікативного підходу дозволяє визначати рівень реалізації фінансово-економічного потенціалу, стійкості фінансово-економічного стану, а також отримати емпіричний показник кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства. Розроблений підхід сприяє підвищенню обґрунтованості управлінських рішень при визначенні сфер зростання рівня адаптованості сільськогосподарського підприємства до впливу факторів навколишнього середовища.

9. Дослідження, пов'язані з управлінням кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства, є багатокомпонентними і поетапними, тому вимагають детального поглиблення з точки зору як методики, так і її впровадження. Саме на цьому рівні управління необхідно виявляти можливості сільськогосподарського підприємства у контексті нарощування кредитоспроможності. Запропонована система моніторингу кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства складається з окремих підсистем: основної (інформаційно-методологічної) і додаткової, що забезпечує організаційну та технічну підтримку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аранчій В. І., Удовиченко М. О. Інтегральні підходи до оцінювання економічної стійкості аграрних підприємств. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*. Полтава, 2012. Спецвипуск. С. 10-12.
2. Ареф'єва О. В., Пілецька С. Т., Кравчук Н. М. Адаптивне управління фінансовою стійкістю підприємства при забезпеченні його економічної безпеки. *Економіка та управління підприємствами*. 2020. № 1(75). С. 80-89.
3. Ареф'єва О. В., Городянська Д. М. Економічна стійкість підприємства: сутність, складові та заходи з її забезпечення. *Актуальні проблеми економіки*. 2008. № 8. С. 83-90.
4. Базилінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика : навч.-метод. посіб. Київ : ЦУЛ, 2014. 328 с.
5. Барна М. Ю., Стефанишин О. Б. Діагностика фінансового забезпечення розвитку підприємств. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 12-1. С. 204-209.
6. Барри М. М. Оценка финансовой устойчивости коммерческой организации. *Мир науки*. 2015. Вып. 2. С. 1-8.
7. Башнянин Г. І., Герєга О. В., Москва М. Г. Про основні інтерпретації номінальної вартості та методи її метрологічного визначення. *Перехідні економічні системи*. Львів, 2014. Вип. 15. С. 34-37.
8. Безугла А. Ефективність управління оборотним капіталом як чинник впливу на фінансову та інвестиційну привабливість підприємств торгівлі України. *Економіко-правова парадигма розвитку сучасного суспільства*. 2020. № 1. URL: <https://studlib.org.ua/index.php/eprs/article/view/240/231>.
9. Безугла Т. В. “Економічна стійкість” та “фінансова стійкість”. *Молодий вчений*. 2014. № 3. С. 32-34.

10. Березін О. В., Карпенко Ю. В. Теорія і практика забезпечення ефективного використання потенціалу підприємств : монографія. Полтава : ІнтерГрафіка, 2012. 203 с.
11. Білик М.Д. Сутність і оцінка фінансового стану підприємства. *Фінанси України*. 2005. № 3. С. 117-128.
12. Білошкурська Н. В., Білошкурський М. В. Теоретичні аспекти економічної безпеки підприємств. *Сталий розвиток економіки*. 2013. № 2. С. 85-89.
13. Борецька Н. П., Міщенко К. В. Аналіз і прогнозування фінансової стійкості. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 20. С. 63-66.
14. Боримська К. П., Варічева Р. В. Удосконалення підходів до аналізу оптимальності структури власного капіталу акціонерних товариств. *Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки*. Житомир, 2011. № 4(58). С. 23-30.
15. Борщук І. В., Глушко О. В. Показники фінансової стійкості як складова виміру ефективності функціонування підприємства. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. Львів, 2012. № 722. С. 17-21.
16. Варваренко Г., Сінельнік В. До питання визначення поняття "фінансова стабільність". *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. Ірпінь, 2009. № 1. С. 52-61.
17. Василенко А. В. Менеджмент устійчивого розвитку підприємств : монографія. Київ : ЦУЛ, 2005. 648 с.
18. Васильців Т. Г., Волошин В. І., Бойкевич О. Р., Каркавчук В. В. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення : монографія / за ред. Т. Г. Васильціва. Львів: "Ліга-Прес", 2012. 388 с.
19. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Флейчук М. І. Пріоритети і засоби державної політики забезпечення економічної безпеки розвитку

внутрішнього ринку в Україні. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. Львів, 2017. Вип. 53. С. 10-19.

20. Васильців Т.Г., Якимів О. О. Організаційно-економічні механізми впровадження процесно-орієнтованої системи управління на підприємствах. *Науковий вісник НЛТУ України*. Львів, 2016. Вип. 26.6.С. 281-287.

21. Васильців Т. Г., Якимів О. О. Теоретико-прикладні основи удосконалення управління оборотним капіталом підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*. Львів, 2012. Вип. 22.14. С. 210-215.

22. Великий Ю. М., Чемчикаленко Р. А., Берегович В. Р. Оцінка стану фінансової стійкості вітчизняних підприємств. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 23. С. 465-469.

23. Гаврилко П. П. Вдосконалення управління фінансовими ресурсами підприємства на сучасному етапі розвитку економіки України. *Вісник Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова*. Одеса, 2016. № 3.С. 131-132.

24. Гаврилко П., Лалакулич М., Гуштан Т. Напрями вдосконалення управління фінансовою діяльністю підприємств. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки*. Луцьк, 2017. № 4. С. 97-102.

25. Галушак В. В. Фінансова стійкість та фінансова стратегія підприємства як ефективне формування та використання фінансових ресурсів. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 4. С. 810-813.

26. Гапак Н. М., Кашплан С. А. Особливості визначення кредитоспроможності підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Економіка*. Ужгород, 2014. Вип. 1(42). С. 191-194.

27. Глазунов В. Н. Аналіз фінансового стану підприємства. *Фінанси*. 2007. № 2. С. 26-29.

28. Григорська Н. М. Управління економічною стійкістю

підприємства в розрізі наукових надбань та сучасних підходів. *Економічний вісник НТУУ "Київський політехнічний інститут"*. Київ, 2012. № 9. С. 241-247.

29. Гринів Б. В. Деякі проблеми методики аналізу фінансової стійкості підприємства. *Вісник Львівської комерційної академії. Серія : Економічна*. Львів, 2014. Вип. 44. С. 123-127.

30. Докієнко Л. М. Концептуальні підходи до комплексної діагностики кредитоспроможності підприємства. *Підприємництво та інновації*. 2020. № 14. С. 25-31.

31. Донченко Т. В. Теоретичні основи формування механізму управління фінансовою стійкістю підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. Хмельницький, 2010. Т. 1, № 1. С. 23-27.

32. Дрига С.Г., Міщенко І. Д. Управління власним капіталом підприємств у кризових умовах господарювання. *Проблеми економіки*. 2017. № 3. С. 164-169.

33. Єлецьких С. Я. Послідовність етапів процесу управління розвитком промислового підприємства з позицій забезпечення його фінансової стійкості. *Науковий огляд*. 2014. Т. 8, № 9. С. 41-57.

34. Ємельянов О. Ю. Діагностування рівня фінансової стійкості підприємств агропромислового комплексу. *Агросвіт*. 2020. № 21. С. 3-9.

35. Жукевич С. М. Діагностика фінансово-економічної стійкості суб'єкта господарювання: концептуальний підхід. *Інноваційна економіка*. 2016. № 5- 6(63). С. 206-211.

36. Жукевич С. М., Кудлаєва Н. В. Діагностика фінансового стану в системі управління підприємством. *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії*. Краматорськ, 2009. № 1. С. 234-246.

37. Журба І. О. Сутність економічної безпеки підприємств регіону. *Збірник наукових праць ЧДТУ*. Черкаси, 2018. Вип. 48. С. 124-130.

38. Іонін Є.Є. Індикатори фінансової стійкості підприємства як інструмент ранньої діагностики банкрутства. *Фінанси, облік, банки*. 2016.

№1(21). С. 11-20.

39. Калишенко В. О., Москалець К. М. Огляд та узагальнення методичних підходів до оцінки фінансової стійкості підприємства. URL: <http://intkonf.org/kalishenko-vo-moskalets-km-oglyad-tauzagalnennya-metodichnih-pidhodiv-dootsinki-finansovoyi-stiykosti-pidpriem>.

40. Кальченко О. Теоретичні аспекти формування механізму управління фінансовою стійкістю підприємства. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2016. № 2. С. 320-326.

41. Качмарик Я. Д. та ін. Інвестиційна привабливість ресурсного потенціалу підприємства : монографія. Львів : Літературна агенція “Піраміда”, 2012. 168 с.

42. Качмарик Я. Д., Маринич І. А., Лупак Р. Л. Особливості формування та використання економічного потенціалу підприємства. *Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна*. 2005. Вип. 19. С. 312-317.

43. Ключ Ю. І. Удосконалення підходів до оцінювання економічної стійкості промислових підприємств. *Бізнес-навігатор*. 2019. № 54. С. 123-126.

44. Коваленко О. В. Особливості експрес-аналізу фінансового стану підприємства. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. Запоріжжя, 2018. Вип. 3(15). С. 89-93.

45. Козловський С. В., Мазур Г. Ф. Забезпечення стійкості сучасної економічної системи – основа економічного розвитку держави. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 1. С. 5-12.

46. Колісніченко П. Т. Науково-методичні підходи до оцінки рівня економічної безпеки підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 16. С. 38-44.

47. Колосов А. М., Колосова К. А., Штапаук Г. П. Управління стійкістю підприємства : монографія. Старобільськ : Вид-во Державного закладу “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, 2016. 336 с.

48. Косарева І. П., Удовика Є. М. Удосконалення системи управління фінансовою стійкістю підприємств. *Економіка та управління підприємствами*. 2018. Вип. 28. С. 246-251.
49. Костирко Л. А. Аналіз потенціалу фінансової стійкості в системі управління вартістю підприємства. *Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля*. Сєвєродонецьк, 2015. № 4 (221). 122 с.
50. Кравченко О. С. Організаційно-методична модель оцінки економічного потенціалу торговельних підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету*. Хмельницький, 2011. Т. 2, № 5. С. 121-129.
51. Кривов'язюк І. В. Концептуальна модель та принципи діагностики потенціалу фінансово-економічної стійкості корпорації. *Молодий вчений*. 2018. № 3(1). С. 354-358.
52. Ловінська Л. Г. Фінансова стійкість організацій як індикатор економічного потенціалу. *Фінанси, облік і аудит*. 2014. Вип. 1(23). 252 с.
53. Масленніков Є.І. Формування механізму управління фінансовою стійкістю торговельного підприємства. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2017. Т. 16, Вип. 2. С. 53-69.
54. Матушевська О. А. Визначення зовнішніх факторів економічної стійкості підприємств промисловості. *Вісник СевНТУ. Економіка і фінанси*. Сєвєстополь, 2012. Вип. 130. С. 126-130.
55. Мельник С. І. Фінансова безпека підприємства: сутність та сучасні проблеми забезпечення. *Проблеми системного підходу в економіці*. Дніпро, 2019. Вип. 1 (69). Ч. 2. С. 7-12.
56. Мельник Г. Г. Методи та моделі оцінки фінансової стійкості підприємств регіону в антикризовому управлінні. *Економічний вісник Донбасу*. Донецьк, 2011. № 3. С. 108-111.
57. Мельник І. М. Аспекти та наслідки державного регулювання розвитку сфери товарного обігу в Україні. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2018. Вип. 2 (19). С. 50-59
58. Москаленко В. П., Пластун О. Л. Комплексна оцінка

- фінансового стану підприємства як основа діагностики його банкрутства. *Актуальні проблеми економіки*. 2019. № 6. С. 180-192.
59. Обушак Т.А. Сутність фінансового стану підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2019. № 9. С. 92-100.
60. Оспіщев В. І., Нагорна І. В. Класифікація чинників впливу на фінансову стійкість підприємств. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2009. Вип. 2. С. 218-223.
61. Пащенко Ю. П. Концептуальні аспекти модернізації економічної системи. *Агросвіт*. 2017. № 10. С. 43-53.
62. Погріщук Г. Б., Руденко В. В. Управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах ринкової турбулентності. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 6. С. 773-778.
63. Поддєрьогін А. М., Наумова Л. Ю. Фінансова стійкість підприємств економіки України : монографія. Київ : КНЕУ, 2011. 184 с.
64. Подольська В. О., Яріш О. В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Київ : ЦНЛ, 2007. 488 с.
65. Полозова В. М. Сучасні підходи до оцінки фінансового стану підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2010. Т. 2, №5. С. 78-83.
66. Пономаренко Т. В. Оцінювання економічної стійкості підприємствана основі вартісного підходу. *Економічний аналіз*. 2016. Т. 24, № 2. С. 106-113.
67. Рудич О. О., Герасименко І. О., Ткаченко К. В. Сутність економічної стійкості підприємств та процесу її забезпечення. *Інноваційна економіка*. 2016. № 11-12. С. 74-79.
68. Слободян Н. Г. Аналіз і прогнозування фінансової стійкості підприємства в сучасних умовах: методологія і практика. *Економічний аналіз*. 2014. Т. 18. № 2. С. 239-245.
69. Сокол О. Г. Управління стійкістю сільськогосподарських підприємств як економічний процес. *Економічний простір*. 2019. № 21. С. 227-

237.

70. Терещенко О. О. Дискримінантна модель інтегральної оцінки фінансового стану підприємства. *Економіка України*. 2013. № 8. С. 38-44.

71. Тищенко О. М., Норік Л. О. Моделювання оцінки та прогнозування кредитоспроможності підприємства. *Проблеми економіки та управління*. 2009. №640. С. 406-415.

72. Халатур С. М., Кравченко М. В., Карамушка Д. К., Козир Е. В. Комплексна експрес-методика оцінки кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств з урахуванням рівня їх економічного розвитку. *Економіка та держава*. 2021. № 10. С. 37–42. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.10.37

73. Чемчикаленко Р. А., Майборода О. В., Линьова А. С. Особливості оцінки та аналізу фінансової стійкості підприємства. *Гроші, фінанси і кредит*. 2019. № 32. С. 379-385.

74. Шаблиста А. М. Фінансова стійкість підприємства: сутність та методи оцінки. *Економіка і прогнозування*. 2016. № 2. С. 46-57.

75. Яцух О. О., Захарова Н. Ю. Фінансовий стан підприємства та методика його оцінки. *Гроші, фінанси і кредит*. 2018. Т. 29(68), № 3. С. 173-180.

76. Cherchata A., Popovychenko I., Andrusiv U., Simkiv L., Kliukha O., Horai O. A methodology for analysis and assessment of business processes of Ukrainian enterprises. *Management Science Letters*. 2020. Vol. 10(3). P. 631-640.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Основні інструменти ефективного організаційно-економічного механізму управління кредитоспроможністю підприємства

№	Інструменти	Характеристика	Показники
1	економічні	<ul style="list-style-type: none"> – фінансова стабілізація підприємства; – обміркований вибір джерел фінансування витрат на підготовку виробництва і випуск продукції; – наявність матеріальної зацікавленості працівників в обсязі випуску продукції; – підвищення рівня продуктивності праці, – наявність резервних засобів на освоєння нових виробів; – прогресивність економічних норм і нормативів, оптимізація витрат на виробництво продукції; – зниження строку окупності капітальних вкладень; 	<ul style="list-style-type: none"> – Коефіцієнт ритмічності виробництва; – Фондовіддача, грн./грн; – Продуктивність праці; – Рентабельність виробництва, %; – Коефіцієнт автономії Запас фінансової стійкості;
2	організаційні	<ul style="list-style-type: none"> – удосконалення організації виробничого процесу, робочих місць і умов праці, рівня гнучкості виробництва; – розвиток резервних потужностей, підвищення рівня; – організації ремонтних підрозділів, забезпеченості усіма видами ресурсів; 	<ul style="list-style-type: none"> – Рівень автоматизованої системи управління виробництвом; – Ефективність прийнятих рішень;
3	екологічні	<ul style="list-style-type: none"> – оздоровлення навколишнього середовища; – дотримання виробничої санітарії, зниження виробничого шуму; – оснащення виробничих підрозділів гігієнічними засобами; 	<ul style="list-style-type: none"> – Витрати на заходи охорони праці в розрахунку на одного працівника, тис. грн; – Об'єм викидів шкідливих речовин в атмосферу на 1 тис. грн товарної продукції, т/тис. грн;
4	правові	<ul style="list-style-type: none"> – дотримання прав споживачів продукції, регламентація взаємин продавців (виробників) і споживачів; – установлення їхніх прав, обов'язків, відповідальності; – документальне забезпечення відповідності продукції встановленим стандартам, правове регулювання діяльності організації; 	<ul style="list-style-type: none"> – Державні стандарти; – Нормативи та акти;

5	соціально-психологічні	<ul style="list-style-type: none"> - підвищення кваліфікації працівників підприємства; - професійна укомплектованість кадрами підрозділів; - організація побутового обслуговування і суспільного харчування; - суспільна активність працівників; - мотивація персоналу; - колективне прийняття рішень; - вікова і статева структура виробничих колективів; - налагодження психологічного клімату в колективі; - удосконалення морального і матеріального заохочення працівників (мотивація праці); - створення атмосфери творчого співробітництва; 	<ul style="list-style-type: none"> - Коефіцієнт плинності кадрів; - Коефіцієнт стабільності кадрів; - Темп зростання ефективних заохочувальних систем оплати, %; - Рівень забезпечення працівників соціальним пакетом;
6	Техніко-технологічні	<ul style="list-style-type: none"> - підвищення рівня прогресивності обладнання, яке використовується; - механізація й автоматизація виробництва; - підвищення рівня оснащення виробництва інструментами і пристроями; - підвищення рівня прогресивності технології; - забезпечення високої технологічної оснащення служби контролю якості продукції; 	<ul style="list-style-type: none"> - Прибутковість інвестицій, %; - Питома частка прогресивного устаткування, %; - Рівень інвестиційної активності, %; - Коефіцієнт реального оновлення основного капіталу; - Частка витрат підприємства на інновацію та інформатизацію в інвестиціях;
7	Маркетингові (в тому числі збутові)	<ul style="list-style-type: none"> - дослідження попиту на вироблену продукцію; - організація пошуку нових ринків збуту, просування товару на обраному сегменті ринку; - грамотна рекламна політика підприємства; - раціональна організація цінової політики підприємства; - налагодження контактів з покупцями продукції; - забезпечення сервісних послуг; 	<ul style="list-style-type: none"> - Коефіцієнт реалізації товарної продукції; - Коефіцієнт освоєння ринку; - Темп росту коефіцієнту освоєння ринку, %; - Темп росту обсягу реалізованої продукції, %; - Темп росту обсягу товарної продукції, %; - Рентабельність продажу, %; - Прибуток від комерційної діяльності в розрахунку на 1 грн. прибутку до оподаткування, грн. /грн;